

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

16de jaargang nr. 6

15 november 1987

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris.
Voorzitter : G. Hebbelynck
Onder-Voorzitter : H. Collumbien
Secretaris : R. Van Geluwe, Maisstraat 235, 9000 Gent
Penningmeester : A. Verbeke
Archief en ruiddienst : Mevr. A. Eggermont, Maisstraat 235, 9000 Gent
Redactie-adres : Lijnmolenstraat 149, 9110 Sint-Amansberg - Gent
Administratie : Koggestraat 14 - 9000 Gent
Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring
Gent, 9000 Gent.
Lidgeld : 300 fr. per jaar. Buitenland : 400 fr. per jaar. Steunende leden :
500 fr. per jaar. Beschermliden : 1000 fr. per jaar.

INHOUD

Republiek en Symboliek	289
Inventaire archéologique : De Uurklok en de Stormklok van het Belfort	311
Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg)	313
Theo Van Rysselberghe	320
Uithangborden te Gent (Vervolg)	323
Van alle markten thuis. 1. De Kouter	329
Beestige bedoening met honden-rattenvangers	333
De Geschiedenis van de Vyt-Borluutfundatie en het Lam Gods (Vervolg)	335
Puzzel 1987	340
Vraag en Antwoord	344
Lezers schrijven ons	348
Beschermliden, Steunende leden, Steunfonds	349
Gènsche Prâot	351
Inhoud 1987	353

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum
voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr.
46, Sint-Amansberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feest-
dagen). Gesloten in juli en augustus. Bibliotheecaresse : Mevr. A.
Eggermont

Verantwoordelijke uitgever : Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149,
9110 Sint-Amansberg - Gent.

AAN ONZE LEDEN

Het huidige nummer is het laatste. Geen paniek, niet ècht het laatste, het laatste van onze 16e Jaargang, want wij doen natuurlijk voort en binnen 2 maanden valt het 1e nummer van onze 17e Jaargang reeds in uw bus.

Dit is dus goed nieuws. Meer goed nieuws (en velen zullen nu een zucht van verlichting slaken bij het vernemen ervan) : op gevaar af om door velen als "niet goed wijs" te worden beschouwd, hebben wij nog maar eens besloten het lidgeld te handhaven op 300 fr. En dit niettegenstaande het feit dat, sinds verschillende jaren reeds, de kostprijs van "Ghendtsche Tydinghen" dit bedrag merkkelijk overschrijdt. Maar u weet het, als het er op aankomt om onze leden te vertroetelen, deinzen wij er niet voor terug de meest roekeloze daden te stellen.

Hoe doen wij het in hemelsnaam? Zoals de Staat, ieder jaar de schuldenput een stuk dieper delven? En dan heel blij en zelfvoldaan triomfantelijk verkondigen dat het nog dieper had gekund? Neen, aangezien wij niet aan politiek doen zijn wij verplicht meer orthodoxe methoden te gebruiken, wij moeten onze zaak beheren "en bon père de famille", of simpelweg, zoals iedere huisvrouw wel verplicht is van het te doen. Daarmee is het mysterie nog niet opgelost, maar u zult wel begrijpen hoe wij het kunnen als u met de nodige dankbaarheid de in dit nummer gepubliceerde lijst aanschouwt van onze Beschermleden, Steunende leden en begiftigers van ons Steunfonds. Het zijn stuk voor stuk die mensen die het ons mogelijk maken te doen wat wij doen en ons lidgeld te houden op een niveau dat voor niemand een bezwaar kan vormen.

Ons toch even accoord stellen : het bedrag van 300 fr. geldt voor onze binnenlandse leden en de militairen in Duitsland. Onze buitenlandse leden (en dat zijn er meer dan u denkt) betalen 400 fr., maar geen enkele onder hen zal ons dat kwalijk nemen als hij het frankeringsbedrag bekijkt.

Wat gaat u kunnen lezen in de Jaargang 1988?

Veel, zeer veel, maar wij verklappen niets. Wij willen het plezier van 6 maal de verrassing niet bederven. Iets willen wij wel kwijt : er ligt hier reeds een stapel uiterst interessante en boeiende artikels klaar. Voor zover dit nog mogelijk zou zijn, zal het peil van Gh. T. nog stijgen. Degene die nu zijn abonnement zou opzeggen, zou de flater van zijn leven begaan.

Nog dit : Maak het ons niet te moeilijk en draag er toe bij onze onkosten tot een minimum te beperken (dit komt gunstig tot uiting in het aantal bladzijden van ons tijdschrift), betaal ONMIDDELLIJK. Als het dan toch moet gebeuren, doe het NU, gij moet er dan niet meer aan denken.

De gebruikelijke bede van onze Penningmeester : Schrijf a.u.b. duidelijk naam en adres en zo mogelijk uw lidnummer; dan zijn alle vergissingen uitgesloten. Voor de dames geldt de algemene regel : verander niets aan het vroeger gebruikt betalingssysteem, betaalde u onder uw meisjesnaam, doe zo verder, betaalde u onder de naam van uw echtgenoot, idem.

Moest iedereen zich willen houden aan deze simpele regels, dan zouden vele uren nutteloos werk kunnen vermeden worden. Dank u!

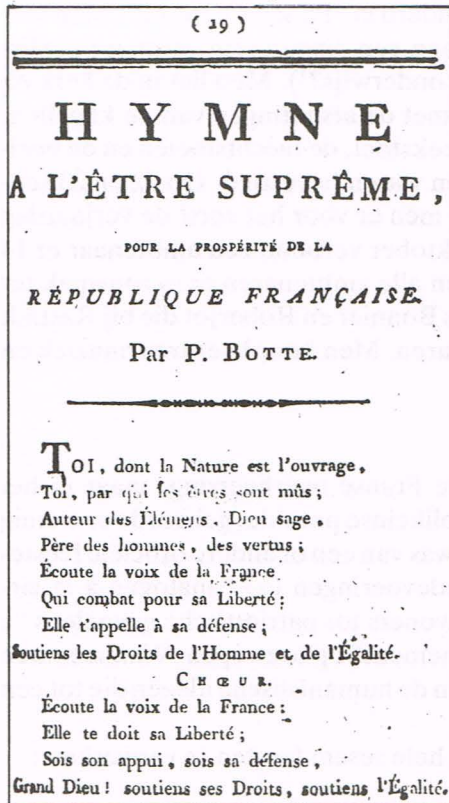
REPUBLIEK EN SYMBOLIEK

Ritualen zijn zinnebeeldige handelingen. Zij vormen tezamen een taal die door allen verstaan en begrepen kan worden.

De Fransen hadden al snel door dat symboliek en ritueel de gepaste middelen waren om een aantal hindernissen zonder moeite te nemen : ten eerste de taalbarriere, voor wat betreft het gesproken woord. Ten tweede het analfabetisme voor wat betreft het geschreven woord.

Het samenspel van voorwerpen, handelingen met die voorwerpen en de tekst die daarbij gebezigd wordt, vormt het ritueel, dat, indien het goed werkt, een gevoel van gemeenschap oproept met de groep en tegelijkertijd bij de deelnemer het gevoel opwekkend daarbij dichter bij het hele republikeins gebeuren, de totaliteit van de revolutie te staan.

Het hele systeem van ritualen is gebaseerd op de allusie, een begrip waarvoor Van Daele als Nederlands equivalent geeft : "toespeling, zinspeling." Dat is inderdaad één, zo niet hét belangrijkste aspect van het gebruik van

symbolen. Zij roepen in het brein van de deelnemer bepaalde begrippen op, die hij in zijn geestelijke bagage met zich draagt.

TEMPELS VAN REDE EN WET

En dit wisten ook de republikeinen. Om nu deze ritualen van Rede en Wet uit te oefenen, waren er tempels nodig. Te Gent besloot het gemeentebestuur op 14 dec. 1794 de St.-Veerlekerk in een Tempel van de Rede te herscheppen. Wanneer ik zeg St.-Veerlekerk moet men niet denken aan de oude hofkerk op het St.-Veerleplein bij het Gravensteen (Die was al sinds de 16e eeuw door de Geuzen met de grond gelijk gemaakt) doch aan de kerk van het gewezen jezuïtenklooster in de Volderstraat (Thans stadsschool en ook Aula van de Rijksuniversiteit) waar deze kerk oorspronkelijk gestaan heeft. Eigenlijk kan men stellen dat men er tot op heden nog steeds de "Rede" vereert. Na de afschaffing

Fig. 1. Lofzang aan het Opperwezen.
(R.U.G.).

van deze jezuïtenorde door Maria-Theresia was in deze kerk het kapittel van St.-Veerle overgebracht. Men was schijnbaar van oordeel dat men ook voor de eredienst aan de Rede meer dan één parochie nodig had want men veranderde ook de kerk van de gewezen Baudelo-abdij aan het atheneum Ottogracht (De latere universiteits- en stadsbibliotheek) tot tempel van de Rede. De St.-Veerlekerk werd herschapen tot tempel van de Wet. Weldra oordeelde men dat de kleine tempel van Baudelo te eng was en besloot men de St.-Baafskerk als tempel van de Rede te gebruiken om er de decadaire of tiendaagse en vaderlandse feesten te houden. Toch ging men soms nog naar de tempel van Baudeloo, waarschijnlijk als men geen al te grote volkstoe-loop verwachtte. Naar het schijnt vertoonde de St.-Baafstempel gebreken en verliet men hem daarom, nog voor er aanpassingswerken gebeurd waren.

Op 30 augustus 1798 nam de Municipale Raad een besluit : men zou de St.-Michielskerk definitief als tempel van de Wet inrichten. De kerk had geen echte toren wat haar een ietwat profaner uitzicht gaf. Uitwendig had ze dezelfde kenmerken als de Wet : streng, robuust, groots. Meteen werd ook de naam van de St.-Michielsbrug veranderd in "Pont du Temple". Men verbeurde de pastorie en verhuurde ze aan een "instituteur primaire" (Misschien een tip voor onze minister van onderwijs?!). Men liet in de kerk de drie tochtportalen wegnemen samen met de afsluitingen van de kapellen, het hoogaltaar, de koorstoelen, de preekstoel, de biechtstoelen en de beelden v.d. 12 apostelen die aan de zuilen waren bevestigd. Op 22 en 23 september, nog geen maand later vierde men er voor het eerst de verjaardag v.d. stichting v.d. republiek. Op 10 oktober verbond een ambtenaar er 14 koppels in de echt. In 1799 verschenen alle ambtenaren er in rouwpak ter nagedachtenis van de Franse ministers Bonnier en Roberjot die bij Rastadt door Oostenrijkse huzaren gedood waren. Men hoorde er treurmuziek en redevoeringen.

GENSCHE FIESTE...

Gedurende de gehele periode van de Franse overheersing, maar in het bijzonder gedurende de woelige republikeinse periode, gebeurde er weinig in en om Gent dat niet het onderwerp was van een of andere officiële feestelijkheid waar tijdens geëxalteerde redevoeringen (1) "analogue à la circonstance", men zijn best deed de inwoners tot patriottische gevoelens "à l'amour de la France et de son gouvernement" op te zwepen. Wanneer men deze discours doorneemt treft je daarin de humanistische ideeën die tot een soort cultus verheven worden.

Zodoende kregen de Gentenaars een hele resem feesten te verwerken :

- la fête des Epoux
- la fête de la Souveraineté du Peuple
- la fête du Travail

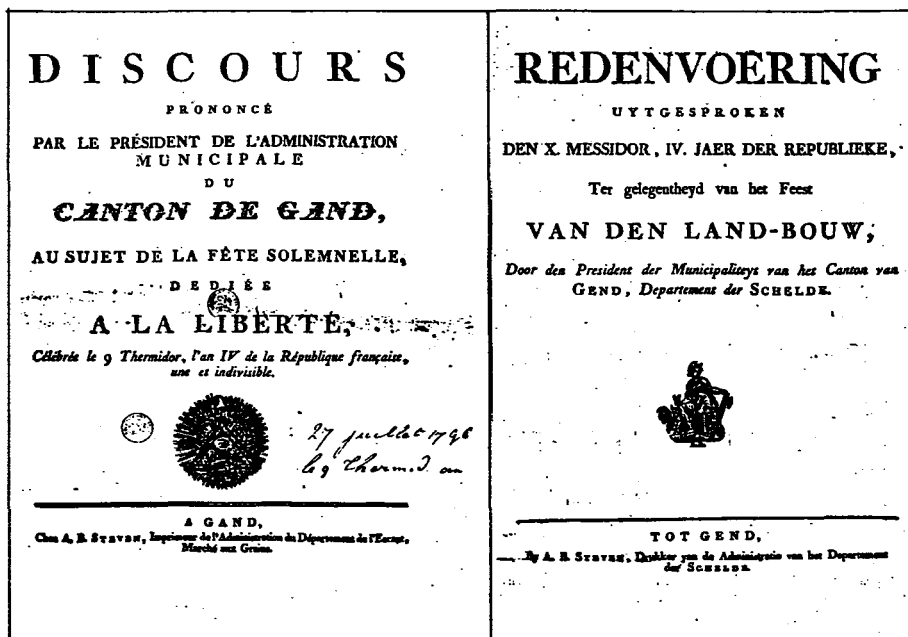

Fig. 2a. Redevoering n.a.v. feest v.d. Vrijheid. - R.U.G.

Fig. 2b. Redevoering Vrijdagmarkt, 28 juni 1796.

- la fête de la Fidélité au Serment
- la fête de l'Agriculture
- la fête de l'Imprécation contre le Parjure
- la fête de la Liberté
- la fête de la Jeunesse
- la fête de la Victoire et de la Reconnaissance

Daarbij kwamen dan nog de jaarlijks terugkerende feesten van de inname van de Bastille, de proclamatie van de Republiek en de verjaardag van de executie van Lodewijk XVI.

Voeg daar nog de feestelijkheden bij voor het sluiten van de vele vredesverdragen die als pauze tussen twee oorlogen door gedurende de hele Republikeinse periode en het Empire gevierd werden en je zou je bijna kunnen voorstellen dat het alle dagen Gentse Feesten was!

De Fransen zaten blijkbaar ook nog op hun centen want de 13e vendemaire van het jaar VI (4 oktober 1796) werd een brief naar het département de l'Escaut gestuurd waarin verslag uitgebracht werd over het feest "en mémoire de notre réunion à la République" vragend dat alle nationale feesten zouden gehouden worden in de departementshoofdplaats - hier Gent - in plaats van in elk kanton afzonderlijk, "puisq' alors la dépense serait moins considérable." Men zou zo iets eerder 20 jaar later onder het Hollands bewind verwachten.

... TEGEN DE GOESTIJNGE!

We vermelden er wel bij dat de ambtenaren (fig. 9) deze feesten moesten vieren want zij werden op zulkdanige wijze uitgenodigd "à manifester la joie et l'allégresse" dat het bijna onmogelijk was er zich aan te onttrekken. Men moest cocardes dragen, Franse vlaggen uithangen en de gevels verlichten door kaarsen voor het raam te plaatsen. Zich van dit enthousiasme onthouden betekende repressief optreden. Meer zelfs : wanneer het huizen van vooraanstaande burgers betrof waarvan het voorbeeld aanstekelijk kon werken, werden deze door de autoriteiten nauwlettend gade geslagen en indien de intensiteit van het enthousiasme hen iets te lauw scheen, werden deze vermanend op de vingers getikt.

Een dergelijk vermanend vingertje werd in 1801 opgestoken naar graaf d'Hane-Steenhuysse die in de Veldstraat het gelijknamige hotel bezat waar in 1815 Lodewijk XVIII zou verblijven.

Naar aanleiding van de feesten t.g.v. de vrede tussen Frankrijk en Engeland stuurde burgemeester De Naeyer hem een brief met het verwijt : "d'avoir négligé d'illuminer la façade extérieure de sa maison, ou plutôt de s'être, par une espèce de dérision, borné à 2 ou 3 chétives chandelles, mesquiment placées devant autant de fenêtres.

Propriétaire des plus opulents de la Ville, occupant un des plus vastes hôtels, personnage influent par ses emplois éminents où les différentes secousses de nos révolutions intestines vous ont poussé, employé d'ailleurs même aujourd'hui aux fonctions de répartiteur de la contribution et candidat publiquement avoué et mis sur les rangs pour arriver à des fonctions plus élevées, vous auriez pu, ce me semble, donner à cette occasion un exemple de votre patriotisme et de votre assentiment à la réunion de notre Patrie à la République, comme aussi une preuve du contentement que vous inspire la Paix."

Gravin d'Hane-Steenhuysse, geboren Rodriguez d'Evora y Vega schreef bij afwezigheid van haar man met de zuiderse vurigheid van haar voorvaderen een nijldige brief terug :

"Mon illumination n'a pas consisté en 2 ou 3 chétives chandelles placées à autant de fenêtres, comme vous faites la grâce de nous le dire, mais dans deux lumières par chassiss parmi toute la longueur de la façade... je ne vois donc pas, citoyen Maire, qu'une illumination pareille soit une dérision ou qu'elle ait paru mesquine, puisque beaucoup de gens plus élevés en place que mon mari n'en ont pas fait autant". (2)

Uit dit incident kunnen we opmaken dat de autoriteiten bijzonder lange tenen hadden voor wat de graad van deelname aan hun officiële feesten betrof. De feesten waren ook wel enigszins een afleidingsmaneuver voor de opeisingen, de belastingen en andere ingrepen waarmee men vooral de rijke burgerij en de klerus bij de lurven vatte.

KATHOLIEKER DAN DE PAUS

In het nr van de 28e Brumaire van het jaar III (18 november 1794) verscheen in "Vrijheid. Gelijkheid. Vaderlandsche Gazette van Gent" het volgende artikel : "Op de klagten die ons zijn toegekomen dat de borgers en bijzonderlijk de burgeressen tot nog toe in wandevoir blijven van zig met de drij couleurse cocarde te vergieren, de Municipaliteyt dezer stad moedigt een ieder zonder onderscheyd aen, zoo mans- als vrouwspersonen van zigtbaer dit teeken van vervoeging met de ware Republikaenen te dragen... en allen den genen die door eene ongeoorlofde tegenstreving zal weigeren deze zoo regtveerdige aanzoeking te voldoen, zal aanzien worden als verdagt en de Republiek onweerdig. Wij verzoeken U insgelijks van aan de vensters de dagen der Decaden het drijcouleurig vaendel te laeten waegen om ons alzo aan de gebruiken der Republique te vergelijken. en wanof wij in onze herten alreeds zoo de wetten als levenswijzen draegen".

Door te eisen dat alle burgers hun huizen bevlagen, gingen de plaatselijke autoriteiten zelfs verder dan de wens van de Franse regering. In het jaar VI (1797) verweet de minister van binnenlandse zaken de autoriteiten van het Scheldedepartement bepaalde plichten toe te voegen ("... d'ajouter ...") aan wetten en besluiten van de regering en verweet hen te eisen dat "toutes les maisons soient décorées de bannières tricolores" daar waar zulkdanige versiering slechts geëist werd voor huizen van functionarissen en zich ten opzichte van de plaatselijke bevolking te bazig en "entierement inconvenables" te gedragen. (3)

VRIJHEIDSBOOM

Er waren vooreerst het planten of het herplanten van Vrijheidsbomen. Te Gent greep zo'n herplanting plaats op 14 germinal van het jaar III. Uit de redevoering halen we de volgende passage : "L'époque à laquelle les Français prirent possession de Gand avait été signalée par l'érection d'un arbre de la Liberté. La saison des plantations était alors passée et les habitants de cette commune n'avaient pu élever qu'un arbre figuratif, cet emblème de mort insultait journellement à la liberté naturellement impérissable... L'administration de la Flandre Orientale arrêta que les arbres de la liberté qui seraient morts feraient place à des arbres vivaces."

De feesten begonnen over het algemeen met een optocht naar de Tempel der Wet in de St.-Michielskerk die, voor die gelegenheid met guirlandes versierd was. Een volksmeisje beeldde op het altaar één of andere nogal wazige allegorie uit. Zij werd meestal omringd door kinderen die allerlei mooie deugden verpersoonlijkten die bij ons maar zelden bedreven werden : de gerechtigheid, de wijsheid, de bescheidenheid, enz... Er werden enkele toespraken gehouden in époquestijl en de stoet hervormde zich waarna enkele patriottische liederen werden gezongen en wierook werd geofferd op 2 altaren : één op de Kouter (zie fig. 3) en één op de place de la Liberté, zijnde de Vrijdagmarkt. (fig. 4)

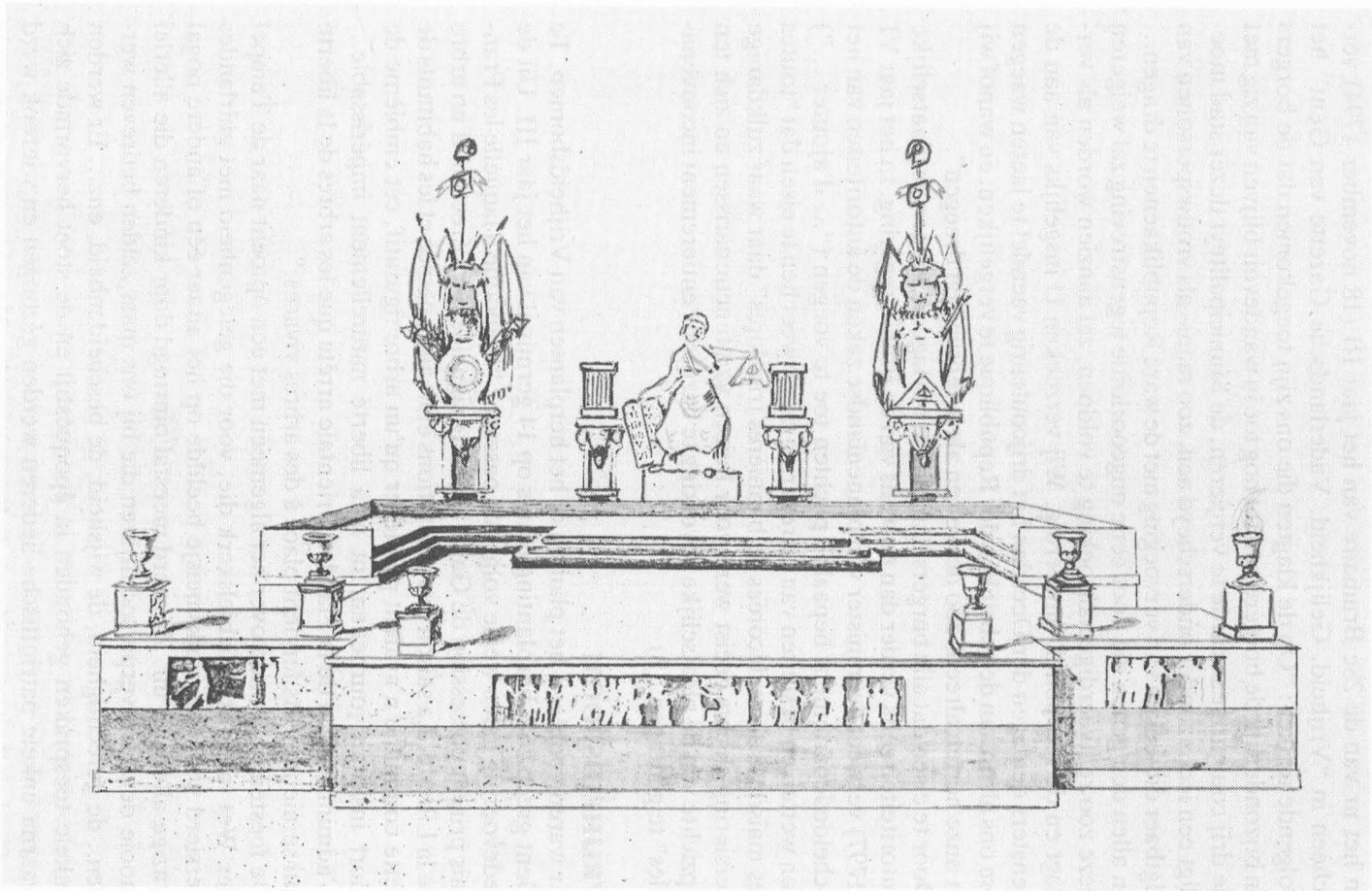

Fig. 3. Altaar op de Kouter. Aquarel, dagboek de Caillon. (R.U.G.).

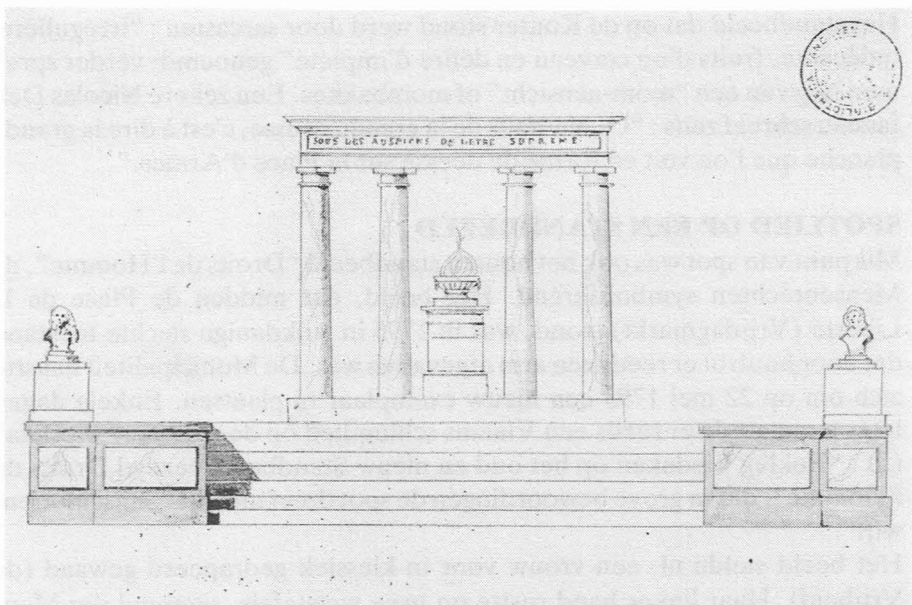
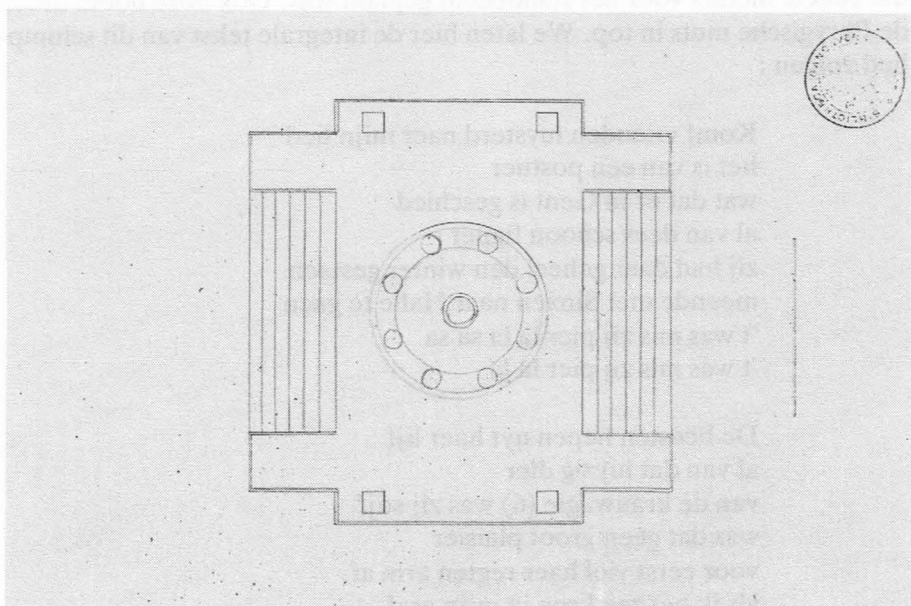

Fig. 4. Ontwerptekening van het altaar op de Vrijdagmarkt. Opschrift : "SOUS LES AUSPICES DE L'ETRE SUPREME" (R.U.G. Dagboek de Caillon).

Het standbeeld dat op de Kouter stond werd door sarcasten : “irrégulière, indécente, fruits d’un cerveau en délire d’impiété” genoemd; verder sprak men nog van een “mom-aensicht” of mombakkes. Een zekere Nicolas Delfassiau schreef zelfs : “O, bienfaits de la grande déesse, c’est à dire la grande planche que l’on voit en forme de déesse sur la Place d’Armes.”

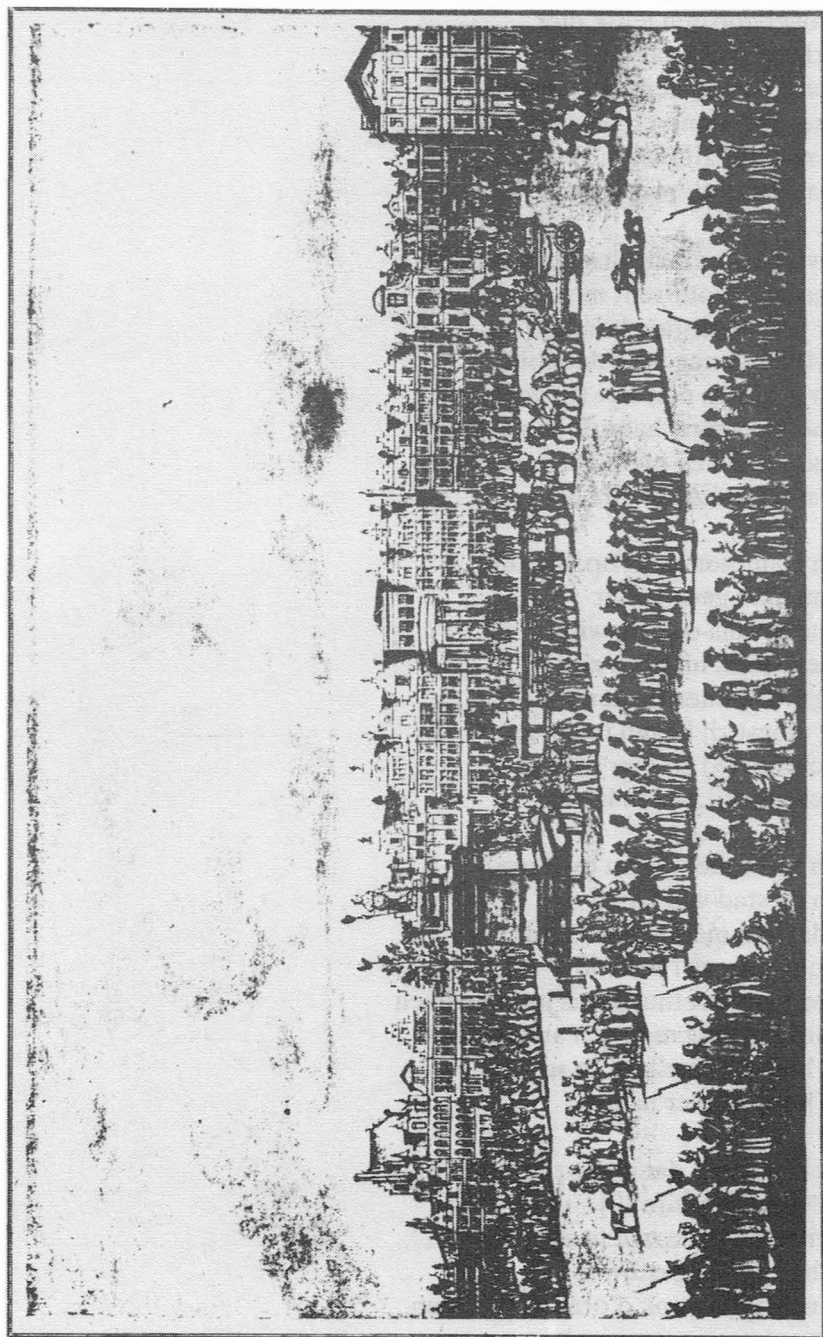
SPOTLIED OP EEN STANDBEELD

Mikpunt van spot was ook het houten standbeeld “Droits de l’Homme”, de Mensenrechten symboliserend. Het beeld, dat midden de Place de la Liberté (Vrijdagmarkt) stond, was in 1795 in zulkdanige slechte toestand dat door houtrot er reeds een arm afgefallen was. De Municipaliteit haastte zich om op 22 mei 1795 een nieuw exemplaar te plaatsen. Enkele dagen later circuleerde er reeds een Vlaams schimplied op de wijs van “Pierlala” (5) : “Beklag Liedeken op het oud en nieuw Standbeeld gezeyd Droits de l’Homme”, dat in grove bewoordingen de spot dreef met dit “Sansculotten-wijf”.

Het beeld stelde nl. een vrouw voor in klassiek gedrapeerd gewaad (de Vrijheid). Haar linker hand rustte op twee wetstafels, symbool der Mensenrechten. In haar rechterhand hield zij een lans waarop de Phrygische of vrijheidsmuts stak. Zij keek richting Lange Munt, naar de Vrijheidsboom die enkele meters voor het standbeeld geplant was. Ook deze boom droeg de Phrygische muts in top. We laten hier de integrale tekst van dit schimplied volgen :

Komt vrienden luysterd naer mijn lied
het is van een postuer
wat dat er in Gent is geschied
al van dees schoon figuer
zij had daer geheel den winter gestaen
meende met Sinxen naar Halle te gaen
't was mis zij pier la la sa sa
't was mis zij pier la la

De beesten liepen uyt haer lijf
al van dat luyzig dier
van de krauwagie (6) was zij stijf
was dat geen groot plaisier
voor eerst viel haer regten arm af
als ik het zag krop in mijn graf
't was rot zij pier la la sa sa
't was rot zij pier la la

MARCHÉ DU VENDREDI. — CÉLÉBRATION D'UNE FÊTE RÉPUBLICAINE EN 1795

D'APRÈS UN DESSIN À LA PLUME PAR L.-L. VAN BICLERS
(Bibliothèque de l'Université de Gand)

Fig. 5.

De droefheid was zo groot alhier
van sans-culots gespuys
dat over zoo een lelijk dier
trokken zij al naar huys
zij bidden dan aen hunnen god
helaes wat armen sans-culot (7)
't was droef zij pier la la sa sa
't was droef zij pier la la

Zij viel daer af elk was verwonderd
't was zeker omtrent mey
in 't jaer zeventien honderd
en vijf en 't negentig daer bij
haer graf was niet wet (8) gemaekt
zij hebben eerst haer ribben gekraekt
't was wreed zij pier la la sa sa
't was wreed zij pier la la

Dan stampten zij al op haer lijf
zij maekte geen getier
dat arm sans-culotte wijf
die en sprak niet een zier
zij gaf dan enen groten paf
dog moest zij liggen in het graf
ik schrom (8) zij pier la la sa sa
ik schrom zij pier la la

Den rouw die was nu overgroot
al in de stad van Gend
en dat van menig sans-culot
bij ons zeer wel bekend
maer hun droefheyd was haest gedaen
's morgens zag men een ander staen
't is hout zij pier la la sa sa
't is hout zij pier la la

Haer uitvaerd dat moet zijn gedaen
van enen Jacobijn (9)
Lucifer moet de maete slaen
Luther den augustijn
die moet daer ook d'oratie (10) doen
sans-culotten gaet naer 't sermoen
loopt op zij pier la la sa sa
loopt op zij pier la la

Wel sans-culotten zijt verblijd
en staek de droefheyd nu
g'hebt nu wederom liberteyt
al van een nieuw statue
't is den twee en twintigsten gesteld
wat denkt u van die houten held
wat vreugd zij pier la la sa sa
wat vreugd zij pier la la

Vand een en ander stond hier versted
als men het stand beeld zag
en dat al met een groot geweld
tusschen een en midder nacht
de klokken luyden over luyd
maer al de klippels waeren uyt (11)
't is fraey zij pier la la sa sa
't is fraey zij pier la la

Wat nu dan borgers voor gewis
wat dunkt u nu daer af
gij ziet dat maer bedrog en is
Pier la la kruypt in zij graf
ik sluyt en wens haer willekom
nu laet'se staen met Droits de l'homme
verblind zij pier la la sa sa
verblind zij pier la la

FEEST VAN DE OPRICHTING VAN DE REPUBLIEK

Ter gelegenheid van het feest van de 1e vendémiaire, verjaardag van de oprichting van de Republiek werd op de Vrijdagmarkt een brandstapel opgezet waar men "emblèmes de la tyrannie et du fanatisme" verbrandde : vlaggen met Oostenrijkse arenden, allerlei kronen voor de adel, een tiara of pausenkroon en een hermelijnen mantel, symbool van het koningdom. (Fig. 6)

Wanneer wij hier even bij de symboliek blijven stil staan doet de arend op de brandstapel ons denken aan de fenix. Van deze mythologische vogel die soms als reiger, adelaar of pauw voorgesteld wordt, werd reeds bij de Egyptenaren gewag gemaakt. Daar was hij het symbool van het door de dood zich hernieuwende leven en eigenlijk is hij dus - ook reeds bij de vroege kristenen - het symbool van de opstanding.

Met deze hele vertoning hadden de republikeinen dus eigenlijk dezelfde bedoeling : aantonen dat uit de vernietiging van het Ancien Régime een betere maatschappij geboren wordt.

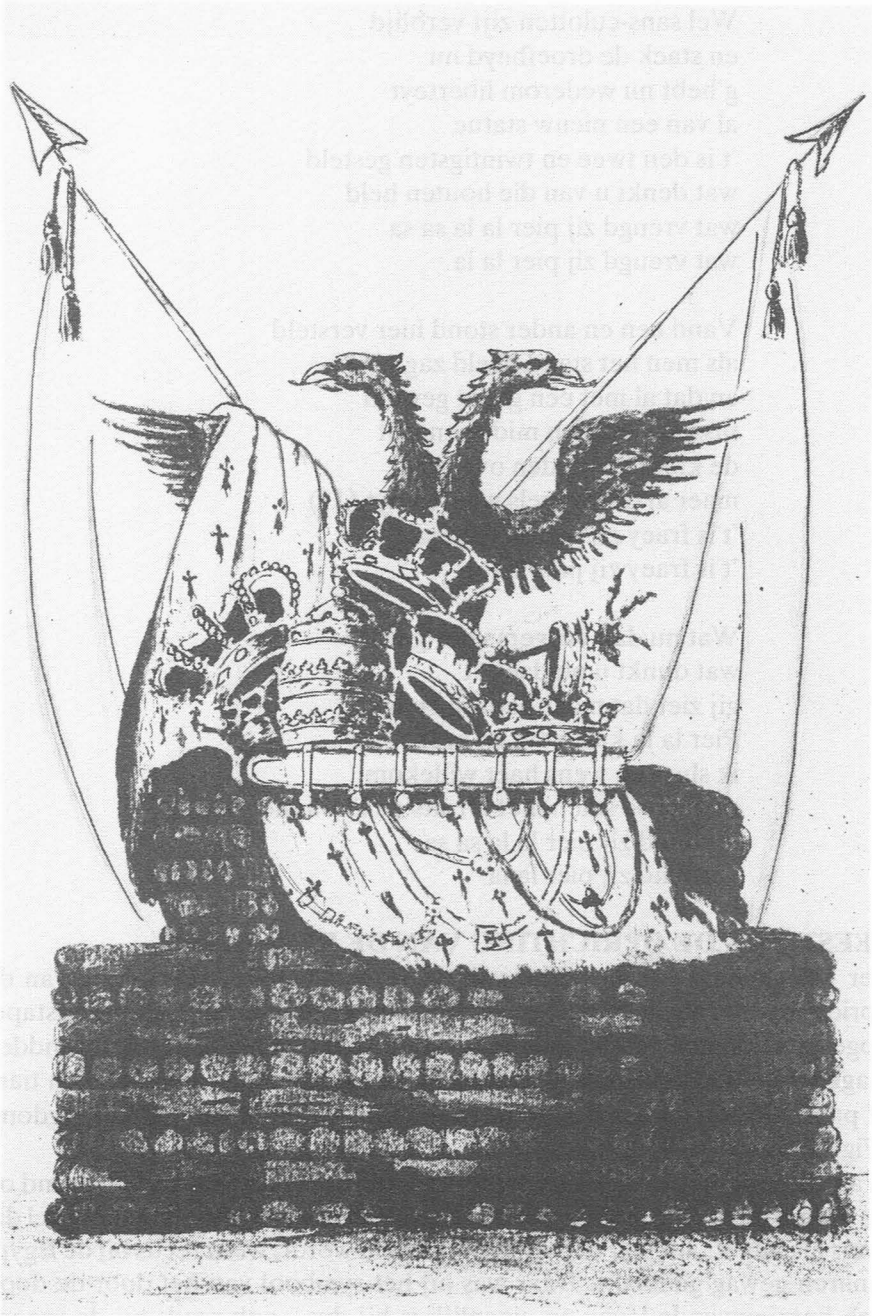

Fig. 6. Aquarel, dagboek de Caillon. R.U.G.

D I S C O U R S
 PRONONCÉ PAR
LE PRÉSIDENT
 DE L'ADMINISTRATION MUNICIPALE
 DU CANTON DE GAND,
 Sur le Marché au Vendredi,
 A l'occasion de l'Auto-da-fé des attributs de la
 Royauté et du Fanatisme,
 Le to Plyvidse 4.me année Republicaine, jour fixé
 par l'Administration de Département,
 Pour la célébration de l'anniversaire de la juste punition
 du dernier Roi des Français.

30 Janvier 1796

FR. 2

A Gand, chez A. B. STEVEN, Imprimeur de
 l'Administration du Département de l'Escaut.

FEEST VAN DE JEUGD

Op het feest van de Jeugd, dat de 10e Germinal van het jaar IV gevierd werd, t.t.z. de 30e maart 1796, werd een houten podium op de Kouter opgetimmerd, versierd met allegorische emblemen (fig. 3). Men deelde er prijzen uit aan de leerlingen van de tekenakademie. Daarna sprak Jean-Baptiste Goethals, voorzitter van de gemeentelijke administratie een rede uit waarvan de officiële verslagen zeggen "qu'ils avaient un effet d'électrisation patriotique sur les auditeurs." Hij bewierookte "... les jeunes gens qui reçoivent la mort aux frontières pour arrêter par leurs cadavres sanglants les hordes étonnées d'un ennemi implacable." Hij bezwoer hen zich niet aan de zelfkant van rede en deugdzaamheid te bewegen. Hij wekte bij het publiek misprijzen op voor de verwijfden die zich opsluiten in het diepste van hun burgerhuizen waar de verveling, de

redevoering n.a.v. de verbranding van de attributen van het Koninkrijk en het fanatisme. (R.U.G.).

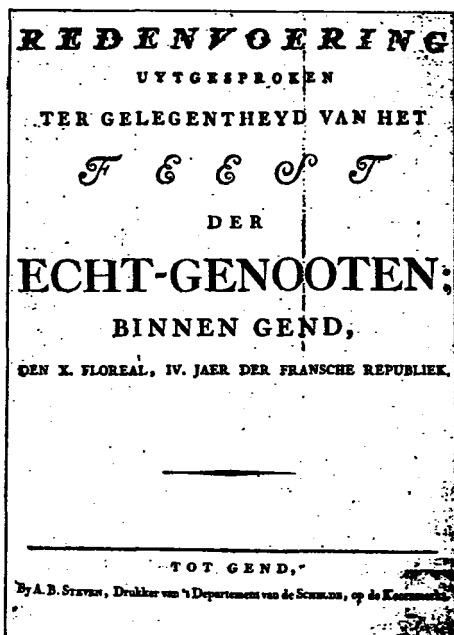
wroeging, het berouw en de leegte van hun ziel hun gezelschap houden." Hij nam na deze scherpe uitval afscheid van de vrouwelijke helft van zijn toehoorders door hen toe te wensen dat zij zouden openbloeien "comme des roses entres les lauriers."

Men kan zich daarbij best onze betovergrootouders voorstellen die na eeuwen katholicisme sceptisch en oposiet naar zulke toespraak luisterden met het nodige respect "analogue aux circonstances."

Op dit feest van de Jeugd was de mise en scène compleet : op het einde van de rede van Goethals begaven enkele goed gedisciplineerde jongelingen zich naar een hoop geweren die op voorhand klaar gezet waren en zwoeren er zich van te bedienen ter verdediging van het vaderland. Deze parade was opgezet om de extreme weezin van de jeugd tegen de wetten van de conscriptie of verplichte legerdienst tegen te gaan.

FEEST VAN DE ECHTGENOTEN

Enkele dagen later, de 10e Floréal (29 april 1796) had "la fête des Epoux" plaats. Zelfde stoet, zelfde ceremonieel, gelijkaardige exuberante speeches gevolgd door de kroning met lauweren van meerdere koppels. Een

29 april 1796. (R.U.G.)

speciale beloning werd verleend aan citoyen Abraham van Loo, vader van 27 kinderen...

FEEST VAN DE OVERWINNING

De 10e Prairial (29 mei 1796) werd het "feest van de Overwinning en de Erkentelijkheid en de Eer van de Overwinningen van de republikeinse legers" gevierd op de Kouter. (fig. 3). De overwinning, verpersoonlijkt door een jonge maagd bond een lauwerkroon om de slapen van de oorlogsinvaliden. Op de Vrijdagmarkt had men een soort romeinse tempel opgericht waarop een meisje troonde dat de Vrede uitbeeldde. 's Avonds was er banket in open lucht op de Kouter voor de soldaten en een ander banket in het St.-Jorishof voor de autoriteiten.

Bij al deze feestelijkheden dienden alle leden van de Centrale Administratie aanwezig te zijn. De afwezigen waren verplicht een valabel excuus voor te leggen. Enkele daarvan zijn echt plezant zoals deze: "Le fonctionnaire X a été trouvé avec trois différents anthrax (soort puisten veroorzaakt door besmetting door miltvuur) dans les fesses." 't Is wel moeilijk zitten met zweren op uw kont!

Daarentegen werd al het mogelijke gedaan om de feesten die ook maar enigszins aan het Ancien Régime konden doen denken te verbieden. Zo bvb. carnaval. Op 17 feb. 1798, werd het verbod hernieuwd zich te maskeren en te verkleeden. De gemeenteraad verklaarde: "Il faut extirper un usage ridicule, inventé par le paganisme et maintenu en vigueur par le fanatisme de l'église catholique."

JE JURE...

De 10e pluviöse van het jaar IV (30 jan. 1796) werden door Du Bosch (12), "commissaire du directoire" en "secrétaire de l'Administration Départementale" op de Kouter alle functionarissen van de republiek, burgers en militairen verblijvende in het kanton Gent, alle leden van de burgerlijke, criminele en correctionele hoven, etc... en alle andere loontrekkenden van de republiek verzameld. De voorzitter van de administratie van het departement Hopsomere (13) die ook de bijeenkomst voorzat, sprak een rede uit "annalogue à l'objet de la fête." Hij verklaarde grondig verknocht te zijn

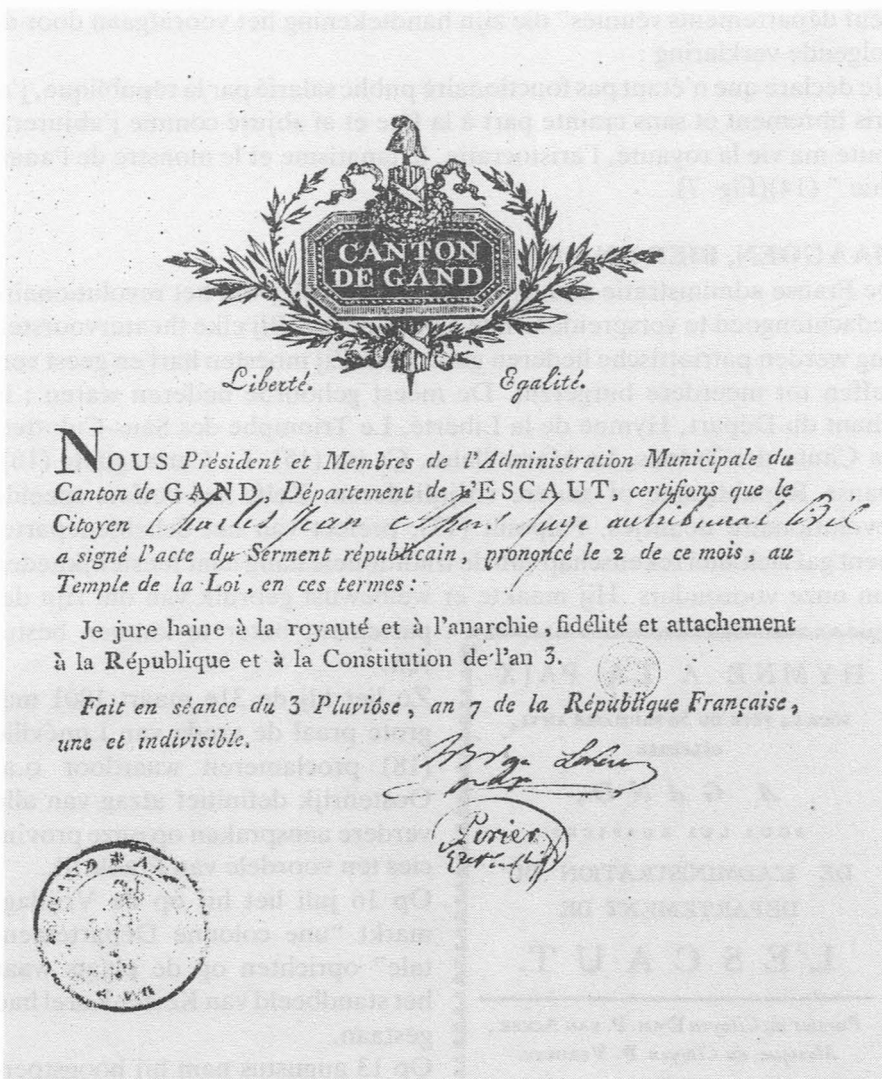

Fig. 7. Eed van haat aan het koningdom en de anarchie en trouw en afhankelijkheid aan de Republiek en de Grondwet v. h. jaar III van Charles Jean Apers, juge du tribunal Civil. (R.U.G.).

aan de republiek en een eeuwige haat te koesteren tegen het koningdom. Hij verzocht alle toehoorders een gelijkaardige verklaring af te leggen en zich daarvoor 's avonds naar het stadhuis te begeven om het proces-verbaal van dit "feest" - tussen aanhalingstekens - te willen ondertekenen.

Het is onmogelijk een getal te plakken op het aantal Gentenaars die dit document ondertekenden. Nemen wij als voorbeeld de citoyen J.G. Meyer "ci devant membre du conseil du Gouvernement français pour les

neuf départements réunies” die zijn handtekening liet voorafgaan door de volgende verklaring :

“Je déclare que n'étant pas fonctionnaire public salarié par la république, j'ai pris librement et sans crainte part à la fête et ai abjuré comme j'abjurerais toute ma vie la royauté, l'aristocratie, le fanatisme et le monstre de l'anarchie.” (14)(Fig. 7).

MAAGDEN, BIER EN GEZANG

De Franse administratie nam grondige maatregelen om het revolutionaire gedachtengoed te verspreiden en te consolideren. Bij elke theatervoorstelling werden patriottische liederen gezongen. Zij moesten hart en geest verheffen tot meerdere burgerzin. De meest gehoorde liederen waren : le Chant du Départ, Hymne de la Liberté, Le Triomphe des Sans-Culottes, La Chute des Trônes, La Marseillaise, Ça ira (15), La Carmagnole (16), Danse Républicaine of andere strijdlieparen. Zelfs het belfort speelde revolutionaire deuntjes. Faipoult (17), prefect van het Scheldedepartement gaf zich snel rekenschap van de traditionele hang naar feestelijkheden van onze voorouders. Hij maakte er welbewust gebruik van om zijn de-

partement beter te kunnen besturen.

Zo liet hij de 31e maart 1801 met grote praal de vrede van Lunéville (18) proclameren waardoor o.a. Oostenrijk definitief afzag van alle verdere aanspraken op onze provincies ten voordele van Frankrijk.

Op 16 juli liet hij op de Vrijdagmarkt “une colonne Départementale” oprichten op de plaats waar het standbeeld van Keizer Karel had gestaan.

Op 13 augustus nam hij hoogstpersoonlijk deel aan de feesten die deels de viering van de republiek moesten opluisteren. - pikant détail was dat wij op dat moment reeds onder het Consulaat van de toekomstige keizer Napoleon leefden! - en tevens de herdenking van de vrede van Lunéville. De feesten duurden 2 dagen. Enkele bijzonderheden zijn relevant voor de hoogdravende en gezwollen symboliek van die periode.

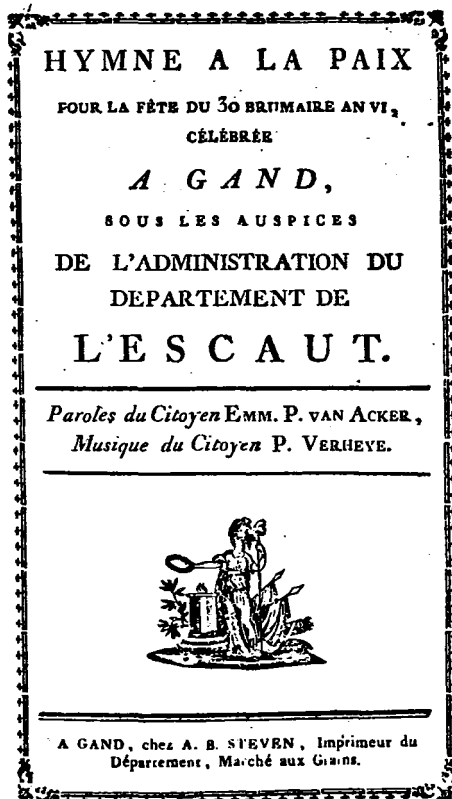

Fig. 8. 20 nov. 1797. (R.U.G.).

Een eerste plechtigheid speelde zich af in de St.-Michielskerk - "Temple de la Loi". Het interieur was versierd met laurier-, olijf- en eikenloof. Emblematische overwinning de burgerzin en de vrede verzinnebeelden. Op het hoogaltaar onder een reusachtig baldakijn troonde "le Génie de la France" tussen Wijsheid, Kracht, Rechtvaardigheid en Voorzichtigheid, gesymboliseerd door 4 maagden die het "Génie" omringden met guirlandes en trofeeën. Men zong patriottische en bombastische hymnen naar de smaak van het moment. Aan de ingang van de kerk hadden militaire détachementen postgevat die afwisselend salvo's en militaire muziek produceerden. Er werden 3 redevoeringen gehouden over de betekenis van de gevierde gebeurtenissen en de burgemeester schonk eresabels aan verdienstelijke officieren als getuigenis van de voldoening van de bevolking over het feit dat door de discipline van de troepen er geen opeisingen en plunderingen geweest waren.

Tegen de middag verliet men de Tempel van de Wet in de St.-Michielskerk om zich naar de Vrijdagmarkt te begeven - toen Place de la Liberté genoemd - en men bracht er inscripties aan op de vier zijden van de "Colonne Départementale". Vervolgens begaf de stoet zich naar de Recollettenplaats (thans Koophandelsplein vóór het gerechtsgebouw) om aan het volksvermaak deel te nemen.

's Avonds werd op het stadhuis een banket gehouden voor 150 man waaraan alle autoriteiten deelnamen. Gewonde soldaten mochten plaats nemen tussen generaals en magistraten van het département en er volgde een algemene feestelijke verlichting van de stad.

's Anderendaags waren er militaire oefeningen op de velden aan de Heirnis die zeer pompeus "petite Guerre" genoemd werden.

De 27e maart 1802 liet Faipoult de vrede van Amiens (19) tussen Engeland, Frankrijk, Spanje en Nederland vieren die o.a. in de heropening van de Schelde voorzag.

Op 16 augustus 1802 proclameerde hij het resultaat van het plebisciet dat aan Bonaparte het Consulaat voor het leven verleende.

AMEN EN UIT

Met de opkomst van Napoleon verzwakt het republikeins ritueel, te meer daar hij op 15 juli 1801 een concordaat sloot met de paus waarbij de Franse regering de "katholieke apostolische en Romeinse Godsdienst erkent als de Godsdienst van de meerderheid der Fransen". De prefect van het Scheldepartement decreteert op 22 april 1802 dat de St.-Michielskerk moet teruggegeven worden aan de parochianen om er opnieuw hun godsdienst uit te oefenen.

De katholieken lieten daar blijkbaar géén gras over groeien want 2 dagen nadien reeds haalt men de schermen, verschillende stukken beschilderd linnen, het verhoog, planken en balken weg uit de kerk en worden de spullen openbaar verkocht.

Eddy LEVIS

Fig. 9. Ambtskledij onder de Republiek. (Aquarel, dagboek de Callion, R.U.G.).

VOETNOTEN

1. Zie bibliografie van de lange reeks "Discours" of "Redenvoeringen" waarvan de Gentse Universiteitsbibliotheek er tientallen bezit.
2. *Messenger des Sciences Historiques*, 1886 p. 491.
3. *Archives nationales françaises* 1 C III, Escaut 5.
4. Vrijheidsboom : Ook in het religieuze leven van talrijke volkeren is de boom van betekenis. Vooreerst als symbool van permanente en steeds weer oplevende groei-kracht en leven, vruchtbaarheid en opstanding. Men denke hierbij aan de levensboom, de levensroede, de meiboom enz.
Ten tweede als representant van het bestaan zelf. Denken wij bvb. aan landen waar mensen hoofdzakelijk leven van kokos- en dadelpalmen, de vijgeboom enz... als belangrijkste bestaansmiddel zoals dit het geval is in India, Indonesië of het Nabije Oosten.
Ten derde als woonplaats van goden of geesten zoals in Z.O.-Azië.
Ten vierde als symbool van de kosmos. Zo treffen wij bvb. in de Noorse mythologie de levens-es Ygdrasil, de wereldboom, aan.
Ten vijfde : in sommige culturen speelt de boom de rol van verkondiger van goddelijke boodschappen. In de Oudgriekse orakelplaats Dodona wist men uit het geritsel v.d. bladeren v.d. heilige eik de wil van Zeus te ontcijferen. Later ook uit het geluid van in de wind opgehangen koperen bekkens.
5. Lees er het artikel op na in "Ghendtsche Tydinghen" 1982 blz. 33-46 : "Een en ander over de Pierlala-liedjes" - V.W.
6. Crauwen of krauwen (ww.) : zich krabben tegen jeuk. Hier dus : "Zij was stijf van het krabben en de jeuk".
7. Sans-culot : letterlijk : zonder (knie)broek. Naam waarmee de aristocraten in 1789 minachtend en hatelijk de revolutionairen aanduidden. Dezen droegen niet langer de culotte of kniebroek, symbool van het Ancien Régime, maar de pantalon of lange broek met pijpen tot op de voet. Wie de pantalon droeg werd beschouwd als een waar patriot.
8. Schrom : komt v.h. ww. schromen : vrezen, tegen iets opzien; ook afstoot, afschrikken; of afkeer, afschuw. Hier : "Ik ben vol afkeer en afschuw."
9. Jacobijn : Lid van de revolutionaire club der Jacobijnen. Zij hielden hun vergaderingen in het oude Jacobijnenklooster te Parijs. (Thans Marché St.-Honoré). De Jacobijnen waren de meest geëxalteerde revolutionairen. Zij ondersteunden tot het laatste ogenblik het Comité de Salut Public en Robespierre. Definitief ontbonden in 1799. Hier dus : fanatiek revolutionair.
10. Oratie : toespraak, redevoering; bepaald gebed in de mis.
11. "Maar al de klepels waren verdwenen."
12. Renier Georges Du Bosch. Geboren te Watervliet 19 april 1765. Commissaire du Directoire van het kanton Kaprijke, later burgemeester van Watervliet. In 1789 was hij aanhanger van de Vonckisten en diende onder generaal Van der Meersch. Tijdens de eerste Franse bezetting secretaris van "l'Assemblée du Peuple de Gand". Wijkt uit naar Parijs na de terugkeer der Oostenrijkers. Voorzitter van de vereniging van Belgische vluchtelingen te Parijs. Keert terug na de tweede Franse inval als secretaris van het Scheldepartement en "Agent du Directoire pres de l'Administration de Gand". Hij was een notoir Jacobijn met dictatoriale trekjes. Gedurende 4 jaar maakte hij zich gehaat door censuur, corruptie en machtswel-

lust. In kranten werd hij vergeleken met Nero en Claudius : wreed en dom. Hij zou later op een even toegewijde wijze Napoleon en Willem I dienen. Overleden te Bassevelde op 15 februari 1842.

13. Constantin Hopsomere staat bovenaan de lijst van “habitants du département de l’Escaut qui jouissent d’une fortune remarquable” met een jaarinkomen van 125.000 frank.
14. Archives nationales françaises 1 C III Escaut 4.
15. Ça ira : Eerder onschuldig liedje uit de revolutionaire periode. Muziek van Bécourt, woorden : Ladré. Poirier voegde er volgend refrein aan toe :
 “Ah, ça ira, ça ira, ça ira,
 Les aristocrats à la lanterne”
 refrein dat niet bestond in de primitieve versie. Pas van dan af werd het een revolutionair strijdlid dat iedereen opriep zich bij de opstandelingen aan te sluiten.

Ah! Ça ira.

Ah! ça ira, ça ira, ça ira,
 Le peuple en ce jour sans cesse répète :
 Ah, ça ira, ça ira, ça ira,
 Malgré les mutins tout réussira!
 Nos ennemis confus en restent là,
 et nous allons chanter Alleluya!
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira,
 Quand Boileau jadis du clergé parla
 Comme un prophète, il a prèdit cela,
 En chantant ma chansonnette,
 Avec plaisir on dira :
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira,
 Malgré les mutins, tout réussira.
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira,
 Pierrot et Margot chantent à la guinguette,
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira,
 Réjouissons-nous, le bon temps viendra.
 Le peuple français jadis “à quia”
 L’aristocratie dit : “Mea culpa.”
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira,
 Le clergé regrette le bien qu’il a.
 Par justice la nation l’aura,
 Par le prudent La Fayette
 Tout trouble s’apaisera,
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira,
 Malgré les mutins tout réussira.
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira,

Petits comme grands sont soldats dans
 l’âme
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira,
 Pendant la guerre aucun ne trahira.
 Avec coeur tout bon Français combattra,
 S’il voir du louche, hardiment il parlera.
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira,
 Le Fayette dit : “Vienne qui voudra.”
 Le patriotisme leur répondra
 Sans craindre ni feu ni flamme
 Le Français toujours vaincra,
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira
 Malgré les mutins, tout réussira.
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira,
 Les aristocrates à la lanterne!
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira,
 Les aristocrates on les pendra!
 Le despotisme expirera,
 La liberté triomphera,
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira,
 Nous n’avons plus ni nobles, ni prêtres,
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira,
 L’égalité partout règnera.
 L’esclave autrichien le suivra,
 Ah! ça ira, ça ira, ça ira,
 Et leur infernale clique
 Au diable s’envolera.

16. Carmagole : gecentreerd ondervest met omgeslagen kraag en revers met meerdere rijen knopen, meestal okerkleurig en gestreept. Het werd gedragen door Piemonese werklieden afkomstig uit Carmagnola. De Marseillese opstandelingen introduceerden het in Parijs in 1792 waar het door de republikeinen overgenomen werd.

Het was ook een liedje waarop de gelijknamige dans uitgevoerd werd. Spoedig werd het een revolutionair strijdlied dat dateert uit de periode dat Lodewijk XVI in de Temple opgesloten zat. De auteur ervan is niet bekend. Het werd zeer populair. Tijdens de periode van terreur werd het gezongen terwijl men de ter dood veroordeelden op karren naar het schavot leidde. Samen met het andere revolutionaire lied "Ça ira" verbood 1e consul Bonaparte het zingen ervan.

LA CARMAGNOLE.

Madam' Veto avait promis (bis)
De faire égorger tout Paris. (bis)
Mais son coup a manqué,
Grâce à nos canonniers.

Antoinette avait résolu (bis)
De nous faire tomber sur le cul, (bis)
Mais son coup a manqué,
Ne faisons pas quartier.

Refrain

Dansons la Carmagnole,
Vive le son, (bis)
Dansons la Carmagnole,
Vive le son du canon!

Amis, restons toujours unis, (bis)
Ne craignons pas nos ennemis, (bis)
S'ils viennent nous attaquer,
Nous les ferons sauter.

Monsieur Veto avait promis (bis)
D'être fidèle à son pays, (bis)
Mais il y a manqué,
Ne faisons pas quartier.

Oui, nous nous souviendrons toujours (bis)
Des sans-culottes des faubourgs (bis)
A leur santé buvons,
Vivent les francs lurons!

17. Guillaume Faipoult : Voor de revolutie genieofficier. Tijdens de revolutie lid van het "Comité du Salut Public". Minister van financiën tijdens het Directoire. Daarna "Commissaire civil de Directoire" in Italië. Vriend van Joseph Bonaparte (broer van Napoleon). Prefect van het Scheldedepartement. "Conseiller d'Etat" en "Directeur du Trésor Public" van het Spaanse koninkrijk. (Jozef Bonaparte was ondertussen koning van Spanje geworden!) van 1809-1813. Daarna prefect van het departement Saône-et-Loire. Verdediger van de stad Mâcon tegen de geallieerden tijdens de 100 dagen. Na 1815 gevlucht naar België. Overleed te Parijs in de grootste armoede; volgens anderen te Auxerre. Auteur van "Mémoire Statistique du Département de l'Escaut".
18. Lunéville : Stad in het departement Meurthe-et-Moselle op de Meurthe, 26 km van Nancy. De vrede van Lunéville was een uitvloeisel van de vrede van Campo-Formio. Aan Frankrijk werd definitief het bezit van België en de linker Rijnsoever toevertrouwd.
19. Amiens : in het departement van de Somme, op de Somme in Noord-Frankrijk.

BIBLIOGRAFIE

- "Gand sous la domination française 1792-1814" - E. Nève de Mévergnay, 1927.
- "La Belgique sous la domination française" - Paul Verhaegen, Brussel 1922.
- "Gent deel VII" De Potter - blz. 388-89.
- "Gedenkbladen uit het leven onzer voorouders - De tempels van de eerste Franse Republiek" - Alfons Van Werveke 1936.

- "Memorial de la Ville de Gand" 1792-1830" - Prosper Claeys, Gent 1902.
- "Memorieboek der stad Gent 1789-1794" de Caillon, R.U.G. geïllustreerd
- "Memorieboek der stad Gent 1785-1815" manuscript, G. 14248.
- "De provincie vroeger en nu - Oost-Vlaanderen", Gemeentekrediet 1976.
- "Middelnerlands Handwoordenboek" - J. Verdam, Den Haag 1932 (woordverklaring schimpied).
- Discours prononcé par le Président de l'Administration centrale du Département de l'Escaut, à l'occasion de la Fête de la Souveraineté du peuple" Gand A.B. Stéven (niet gedateerd), R.U.G., G 3592.
- "Discours prononcé par le Président de l'Administration municipale du Canton de Gand, sur le Marché au Vendredi, à l'occasion de l'Auto-da-fé des attributs de la Royauté et du Fanatisme," - 10 pluviöse an IV, 30 jan. 1796, Gand, A.B. Stéven, R.U.G. G3458.
- Onpartijdige bedenkingen op de tegenwoordige kerk-scheuringe, door enen geloofs-minnenden borger" - Charles de Goesin, (niet gedateerd), R.U.G., G 3282⁹.
- "Discours prononcé à l'occasion de la Fête du X Germinal, l'an IV (30 maart 1796) par J.B. Goethals, Président de l'Administration municipale du Canton de Gand, Département de l'Escaut." - Gand A.B. Stéven, R.U.G., G 2982.
- "Discours prononcé par le Président de l'Administration municipale du Canton de Gand, au sujet de la Fête solemnelle, dédiée à la Fondation de la République française, et adressé aux élèves de l'Institut d'Humanités audit Canton, le I Vendémaire, l'an V de la République française, une et indivisible." - 22 februari 1796, Gand A.B. Stéven, R.U.G., G 2982⁷.
- "Redevoering uytgesproken ter gelegenheid van het Feest der Echt-Genooten; binnen Gend, den X. Floréal, IV. jaer der Fransche Republiek" - Gand A.B. Stéven, 19 april 1796, R.U.G., G 7696.
- "Redenvoering uytgesproken ter gelegenheid van het plegtig Feest der Victorie en der Erkentnisse, Door den Burger J.B. Goethals, Voorzitter der Municipale Administratie der Gemeente van Gend, Hoofd-plaets van het Departement der Schelde. Den X der maend Prairial, vierde jaer der fransche Republiek." 29 mei 1796 Gand, A.B. Stéven, R.U.G., G 2982³.
- "Redenvoering uytgesproken den X. Messidor, IV. jaer der Republieke, ter gelegenheid van het Feest van den Land-Bouw, door den President der Municipaliteyt van het Canton van Gend, Departement der Schelde." 28 juni 1796, A.B. Stéven, Gand, R.U.G., G 7696⁴.
- "Discours prononcé par le Président de l'Administration municipale du Canton de Gand au sujet de la Fête solemnelle, dediée à la Liberté, Célébrée le 10 Thermidor, l'an IV de la République française, une et indivisible." 28 juli 1796, Gand, A.B. Stéven, R.U.G., G 2982⁶.
- "Idem,... célébrée le 9 Thermidor de l'an IV..." 27 juli 1796 Gand, A.B. Stéven, R.U.G., G 2982⁵.
- "Discours prononcé par le Citoyen J.G. Meyer, Président de l'Administration Centrale du Département de l'Escaut, à l'occasion de l'anniversaire de la juste punition du dernier Roi des Français, à Gand, le 2 Pluviöse de l'an VI," - Gand, A.B. Stéven, 21 jan. 1798, R.U.G., G 3571.
- "Hymne à la Paix pour la fête du 30 Brumaire an VI célébrée à Gand sous les auspices de l'Administration du département de l'Escaut. Paroles du Citoyen Emm. P. van

Acker, musique du Citoyen P. Verheye." Gand, A.B. Stéven, 20 november 1797, R.U.G., G 19979².

- "Hymne à l'Être suprême, pour la prospérité de la République française. Par P. Botte" (Uitgever onbekend, niet gedateerd) R.U.G.
- Nouveau Larousse Universel.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 49

Op 17 oktober 1897 stelde Ernest Lacquet in de rubriek "Muziekinstrumenten - Gemeentelijk belfort - XVIIe eeuw (1660)", in het Frans een fiche op over

DE UURKLOK EN DE STORMKLOK VAN HET BELFORT

De tweede klok van de "*Triomfanten*", op 26 juli 1660 gewogen op de stadswaag, had een gewicht van 10.299 ponden of 4.459,4 K°; ze is 1,56 m. hoog en heeft een breedte van 1,90 m.

Ze slaat de halve uren en is in *la* gestemd.

Net zoals bij de grote klok staat er een mooie metalen kroon op, aan de ene zijde versierd met de wapens van Gent, aan de andere zijde met deze van Spanje.

Zij draagt, op twee lijnen, de volgende inscriptie :

* REGNERENDE PHILIPPES DEN 4, CONINCK VAN SPAIGNEN, GRAVE VAN VLAN &a, WESENDE HOOGHBAILLIEU DESER STEDE VAN GHENDT, M'HEER NICOLAS IGNATIUS DE BEER, RIDDER BARON VAN MEULEBEKE &a |, M'HER EMANUEL BALLETT RIDDER HEERE VAN LEEUWENBURGH &a VOORSCHEPEN M'HER DENYS VAN VAERNWYCK, RIDDER, HEERE VAN LEMSBEQUE &a MET HAERLIEDER MEDEGESELLIN IN WETTE A° 1660. P. HEMONIJ ME FEC.

In 1798 werd ze doorboord door een kanonskogel die afgeschoten werd door de Oostenrijkers van uit het Spanjaardenkasteel, met de bedoeling de Gentenaars te beletten de stormklok te luiden. Het schot miste zijn doel niet, maar wel de uitwerking, want de klok heeft niets van haar klank verloren. Het gat heeft een diameter van acht centimeter.

De derde klok van de "*Triomfanten*", gewogen op 30 oktober 1660, had een gewicht van 7.322 ponden of 3.170,4 K°. Zij is 1,40 m hoog en heeft een breedte van 1,70 m. Zoals bij de twee anderen staat er een metalen kroon op, maar zonder wapens. Zij is gestemd in *si* en draagt op drie lijnen de volgende inscriptie :

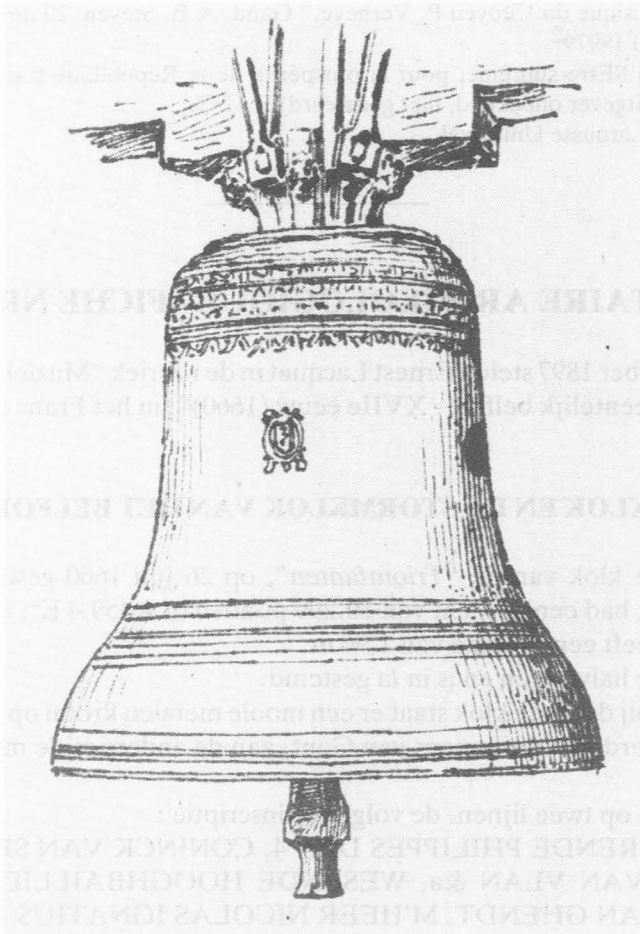

Foto Stadsarchief.

* REGNERENDE PHILIPPES DEN 4, CONINCK VAN SPAIGNEN
GRAVE VAN VLAEN &a HOOCHBAILLIU DESER STEDE VAN
GHENDT M'HER NICOLAS IGNATIUS DE BEER, RIDDER
BARON VAN MEULEBEKE M'HER THÉODOR DE CAMARGO
BARON VAN T'HEYLICH RYCK HEERE VAN HERFFELT &a
VOORSCHEPENE M'HER PIETER DE LA FAILLE RUDDERE
HEER VAN EECLOO MET HAERLIEDER MEDEGHESELLEN IN
WETTEN : P. HEMONIJ ME FECIT, A°1660.

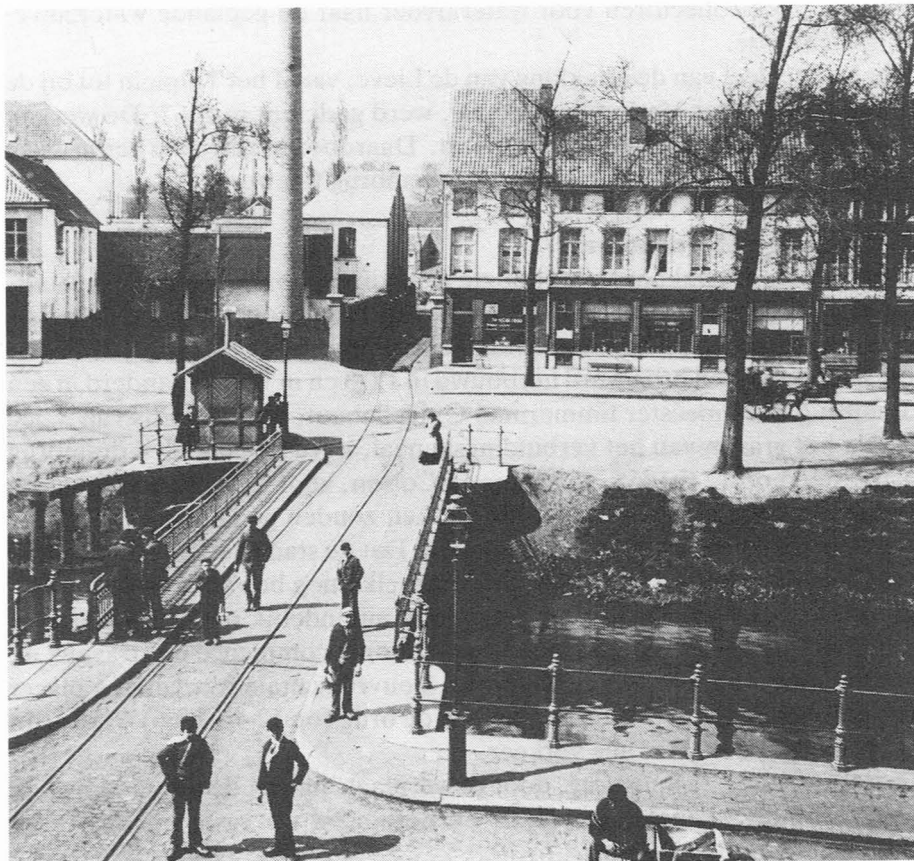
UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE GENTSE BRUGGEN (Vervolg)

Gantoisebrug

Voor de verbinding van de Molenaarstraat met de Blaisantvest, werd in 1873, een metalen draaibrug gebouwd, over de aftakking van de Lieve, Vogelenzang genoemd. De Gantoisebrug kreeg haar naam van de nabijgelegen vlasspinnerij "La Linière Gantoise". Dit bedrijf werd in 1838 gesticht de gebouwen werden in 1958 gesloopt.

De eerste brug, geplaatst door aannemer Rollin, voor de prijs van 47.209 fr. had een lengte van 18 m. en was 2,65 m. breed. Op 10 juli 1874 werd de brug getest op 15.000 kg. De vaargeul was 9 m. en de vrije hoogte 1,3 m.

Op 11 april 1963 werd de Gantoisebrug voor alle verkeer gesloten en tijdelijk vervangen door een nood-voetgangersbrugje. Einde oktober waren de

(Foto Stedelijk Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten).
De Gantoisebrug, einde 19e eeuw.

grondaanvullingen, voor het dempen van de gracht, zo ver gevorderd, dat zowel het brugje als de bovenbouw van de Gantoisebrug kon worden gesloopt. De werken aldaar waren ten einde op 8 november 1963.

Geuzenbrug

Dit voetgangersbrugje, soms ook Kemelbrugje genoemd, was een metalen constructie die men tijdens de herbebouwing van de Lousbergbrug, in 1887, over de Visserij had gelegd als noodbrugje en die daarna gedeeltelijk werd gebruikt over de aftakking van de Lieve op de Blaisantvest, rechtover het straatje van Berouw. Het brugje was gebouwd volgens het stelsel Eiffel en had een lengte van 28 m. en een breedte van 3 m.

In 1949 werd dit brugje vervangen door een moderne constructie in gewapend beton (zie foto). De werken begonnen op 31 oktober 1949 en waren ten einde op 18 april 1950, de kostprijs bedroeg 483.000 fr. Bij de demping van de gracht in 1964 werd er onder het brugje een vijver aangelegd.

Uiteindelijk verdween het brugje toch, toen men in 1980 begon met de aanleg van grote collectoren voor waterafvoer naar de geplande waterzuiveringsinstallatie.

Het laatste deel van de aftakking van de Lieve, vanaf het Tolplein tot bij de uitmonding in het Verbindingskanaal, werd gedempt in 1967. De werken duurden van 20 februari tot 31 maart. Daardoor verdwenen terug twee bruggen : de oude Tolbrug en de Meerhembrug (zie verder).

Tolhuisbrug - Meerhembrug

Over het Meerhemkanaal, ter hoogte waar dit uitmondde in de Sassevaart, lag een brug, ontstaan rond 1580, en Tolhuisbrug genoemd naar het nabijgelegen tolhuis : de stad Gent eindigde hier immers.

De smalle, houten brug werd herbouwd in 1773 en in 1808 veranderd in een draaibrug door meester timmerman C. Hellebaut, voor de prijs van 5.300 fr. Na het graven van het verbindingskanaal, werd een metalen draaibrug aanbesteed op 12-6-1865, aan Rens en Colson, voor 23.038 fr. Volgens de aanneming was er voorzien dat de werken zouden gedaan zijn op 30-10-1865 doch toen moest men nog beginnen! Dat de stad daar niet zo gelukkig mee was getuigen verschillende brieven welke nog bewaard gebleven zijn in het stadsarchief. De werken begonnen uiteindelijk op 27-11-1865. Op 5-2-1866 lezen we in één der brieven : "... on a commencé des travaux de placement du pont de fer au Tolhuys : 2 ouvriers étaient occupés à placer des poutres en bois." Na het testen van de brug (op 12-12-1866) werd ze in gebruik genomen voor alle verkeer.

In 1901 werd de Tolhuisbrug, door de verplaatsing van de uitmonding van het Verbindingskanaal, verplaatst en herbouwd als vaste metalen brug door aannemer M. Dumon.

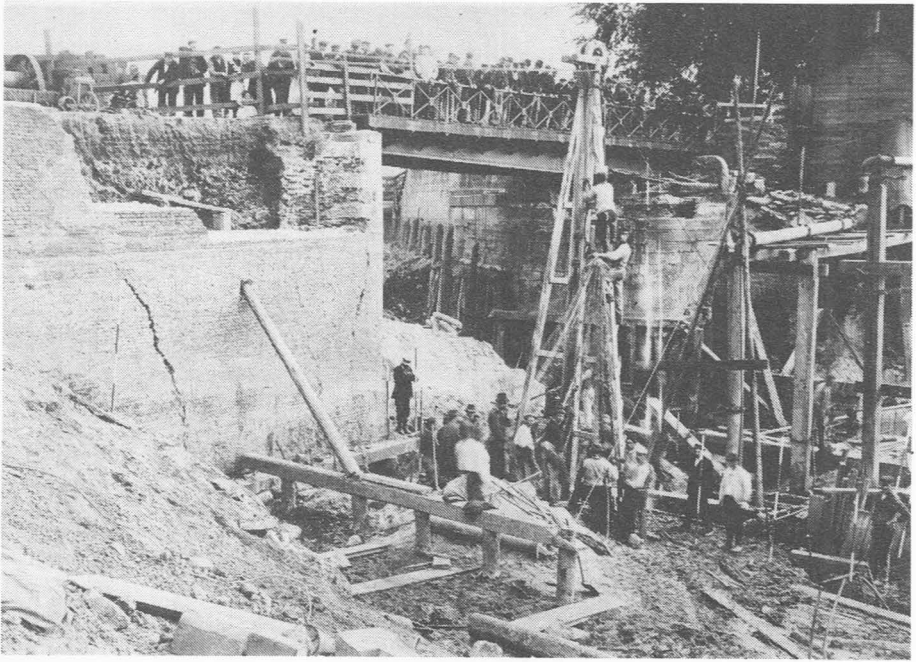
In 1949, bij de herbouw van de nieuwe Tolhuisbrug (vernietigd in 1944)

Geuzenbrug rond 1936.

Geuzenbrug in 1949. (Foto T.D. van Bruggen en Waterloper).

De werken aan het verbindingskanaal en aan de Tolhuisbrug in 1900.

Wie herkent dit zicht nog? Rechts : de Meerhembrug.

werden ook de oude Tolhuisbrug (ook wel Tolbrug genoemd) en de Meerhembrug vernieuwd en tevens verbreed. Het was de laatste herbouwing want enkele jaren later werden beide bruggen gesloopt toen men zowel de Lieve als het laatste eindje van het Meerhemkanaal dempte (zie Gantoisebrug).

De eerste Meerhembrug was ontstaan in 1904 : ze werd gebouwd met de materialen van de gesloopte Torhoutbrug. Aanbesteding op 12-9-1904; laagste inschrijving : firma Combes en Naessens voor 55.375 fr.

Jaar	Soort	Lengte	Breedte van : rijweg	voetpad	Vrije Proef door-hoog- vaar te	
1808	Houten draaibrug	17,65	3,15		9	
1865	Metalen draaibrug	21,7	2,8	2 x 0,8		18.000
1901	Vaste in metaal	17,7	7	2 x 2	8,8	3,26
1949	Vaste in metaal	17,7	13,5	2 x 2	8,8	3,26

Drie Gatenbrug

Deze stenen brug, over de gracht der oude stadsvesten, net voorbij de Contributiebrug (komend van de Begijnhoflaan) ontstond, bij het graven de de Coupure in 1751, door de aanleg van een verbindingsweg ernaast. Het was een gemetselde brug met drie bogen of gaten, vandaar de naam.

De naam "Drie gatenbrug" komt echter reeds vroeger voor en dan bedoelde men waarschijnlijk de bogen van de brug en het wachthuis aan de Brugse poort zelf (zie plan Malfesan).

Bij de demping van deze oude stadsvesten (aangevangen in augustus 1971) werden de drie brugbogen versterkt met platen in gewapend beton en terzelfdertijd werd de rijweg verbreed tot Zes Meter. Deze werken vingen aan in oktober 1972 en waren ten einde op het einde van december.

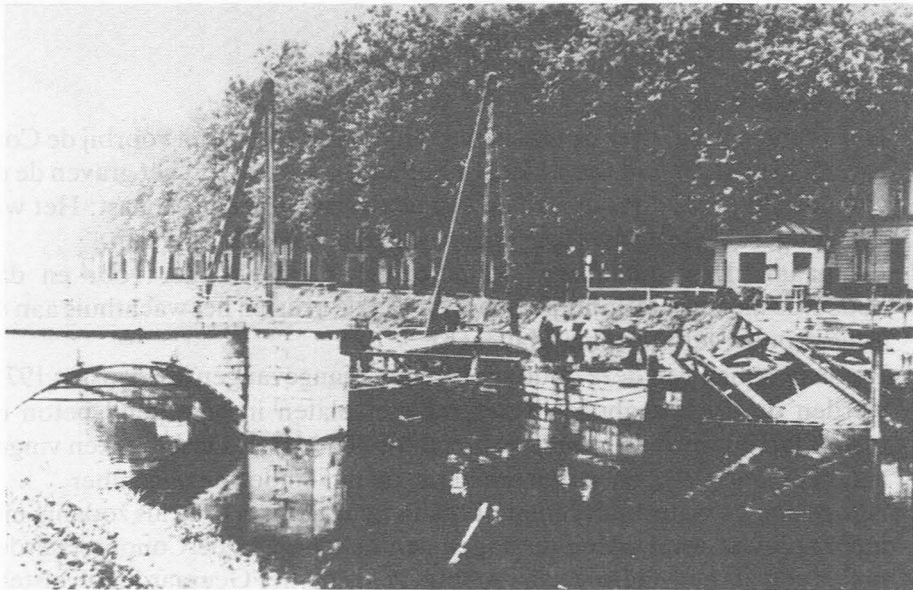
Aangezien de waterloop gedempt is kan men van een brug als zodanig niet meer spreken want alleen de bogen aan de kant van de Coupure werden behouden als herinnering aan de brug, zoals bij het Geeraard Duivelsteen de overwelling van de Reep nog te zien is.

Rasphuisbrug

In het boek van Destanberg (Gent onder Jozef II, 1780-1792) lezen we : " 2 juni 1781, Openbare aanbesteding voor het bouwen ener nieuwe houten,

De Rasphuisbrug in het begin van deze eeuw.

De Rasphuisbrug in juni 1940, gezien vanaf de Coupure links.

draaiende brug, rechtover het Correctiehuis. De oevers der Coupure waren sedert 1753 verbonden door een houten passerelle, waarvan het onderhoud ten laste was van de parochie Akkergem. De passerelle is op het plan van 1756 aangetekend en lag rechtover de straat leidende naar Ekkergerkerk en volgde de richting dezer straat. De nieuwe brug werd gemaakt ten laste van de provincie; men gebruikte vele oude bouwstoffen door het provinciebestuur ter plaatse aangebracht.”

De brug werd genoemd naar de Provinciale gevangenis welke de naam kreeg van “Rasphuis”. Deze benaming komt voort uit het feit dat de gevangenen indertijd als tijdverdrijf hout moesten raspen. Het Rasphuis werd gebouwd in 1773, het gebouw op de Nieuwe Wandeling in 1862. Het oude gevang werd in 1935 gesloopt om plaats te maken voor de huidige Landbouw hogeschool welke in dienst werd genomen in 1940.

De houten draaibrug van 1781 werd vernieuwd in 1812 en in 1881 werd ze hermaakt als metalen draaibrug met een vloer in eikenhout uitgevoerd. Tijdens de oorlog 1940-1945 werd de brug vernield en ... alhoewel geen brug van druk verkeer, werd er toch een noodbrug geplaatst. Doch volgens dagblad “Het Volk” : “men moest een echte klimmer zijn om daarvan gebruik te maken”.

In 1945 werden de overblijfselen van de vernielde brug alsook de noodbrug verwijderd en de oevers van de Coupure rechtgetrokken, waardoor de scheepvaart ter plaatse heel wat gemakkelijker geworden is, zo schreef dagblad “Vooruit” in augustus 1946.

Alhoewel deze brug niet de laatste was die verdween, toch heb ik ze als laatste besproken omdat ze wel verdween als wegbrug doch enkele jaren later terug werd opgebouwd als voetgangersbrug en meteen een andere naam kreeg (zie deel 2 : Uit de geschiedenis van de Gentse bruggen). Net als de Hamerbrug is het ook één van de weinige bruggen van Gent die verdween zonder dat de stroom, waarover de brug lag, gedempt werd.

M. LABYN
(’t vervolgt)

NOOT

- (1) Aankondiging eerste herbouw Rasphuisbrug : “Sousmissien voor de aenneming to het ermaeken van de draeyende brugge regt over het corectiehuys in deze stad, zullen aenveirt worden ... enz”.

De aanbesteding werd toegewezen op 1 juli 1808, voor de prijs van 10.838 fr. aan de enige intekenaar, de heer Van Lanersmesch, wonende Gewad te Gent.

THEO VAN RYSSSELBERGHE

Op 23 november a.s. zal het precies 125 jaar geleden zijn dat Theo Van Rysselberghe geboren werd op de Huidevetterskaai. Om dit te herdenken laten wij hier de vertaling volgen van een artikel, dat een 25-tal jaren geleden, in het Frans verscheen in het blad "Palmarès".

Hij wordt in Gent geboren op 23 november 1862.

Zijn vader, Jean-Baptiste Van Rysselberghe, echtgenoot van Mélanie Rommens, was aannemer.

Het gezin telde vijf jongens en één meisje. Theo is het vijfde kind. Twee van zijn broers worden ingenieur, een ervan zal zelfs Professor aan onze Universiteit worden. Twee anderen worden architect, een ervan is de ontwerper van het prachtig Museum voor Schone Kunsten te Gent. Afziende van ingenieurstudies krijgt hij van zijn vader de toelating om naar de Gentse Academie te gaan die bestuurd wordt door Theodoor Canneel, de vader van de reusachtige fresco's in de St-Annakerk.

Op zekere dag nodigt zijn broer Octaaf, die werkt bij Poelaert, hem uit naar Brussel. Hij gaat daar naar de Academie bij Portaels die, beïnvloed door Navez, het "Atelier Libre" gesticht had. Hij prees er - in tegenstelling met de strekking van de school - de "anti-pompierstijl" aan en de ontwikkeling van de persoonlijkheid zelf.

Een korte stage brengt Van Rysselberghe bij de in Elsene gevestigde Doornikenaar Léon Herbo, de nu practisch vergeten uitstekende portretschilder.

1881, Theo is 19 jaar. Met kloppend hart zendt hij naar het Salon de Bruxelles "La Source" en het "Portrait de Mme Schouppe". Hij wordt er opgemerkt. Einde 1881 exposeert hij in Gent in de "Koninklijke Kunst- en Letterkring" en kaapt er een reisbeurs weg.

In Brussel, in de "Cercle Essor" ontmoet Van Rysselberghe een jonge Spaanse schilder, Dario de Regoyos ("De Gitaarspeler" van het Gents Museum). Het is met hem en Franz Charlet dat hij, niet naar Rome, maar naar Spanje gaat. Hij zal er Constantin Meunier ontmoeten die, alhoewel beroemd als beeldhouwer, ook een talentvolle schilder was. Deze ontmoeting oefende op Van Rysselberghe een invloed uit die hij zelf graag vermeldde.

In april 1883 exposeert hij, met zijn twee vrienden, in het Paleis voor Schone Kunsten. Van het zuiden heeft hij een probleem meegebracht : het licht!

Op zekere dag wordt hij in de zaal aangesproken door iemand die een vriend voor het leven zal blijven, de dichter van "Les Villes Tentaculaires" : Emile Verhaeren. Dank zij hem wordt hij geïntroduceerd in het vervoer-

Emile Verhaeren, geschilderd door zijn vriend Theo Van Rysselberghe.

rend milieu van de "Café Sésino" en het "Jeune Belgique". Hij vestigt zich aan de kust, in een dorpje dat verloren ligt in de duinen waar nu en dan een kunstenaar komt zoals Verwee, Meunier en anderen : Knokke!

Op het einde van het jaar keert Van Rysselberghe terug naar Spanje. Hij gaat tot in Marokko vanwaar hij zijn "Fantasia" meebrengt dat nu in het Museum van Brussel hangt en dat in de tijd het enthousiasme verwekte van zijn collega's.

In 1884 vindt een groep artiesten dat de groep "Essor" stagneert; zij scheiden er zich van af en stichten "les XX". Van Rysselberghe is erbij met Ensor, Knopf, Vogels, Delvin, enz. Op hun 2e Salon exposeert hij zijn "Fantasia", het werk van een meester, geschilderd door een 22-jarige! Hij ontpopt zich eveneens tot een delicate portretschilder waarvan de psychologische finesse omkleed wordt door een vaak zeer zachte kleurenpracht. In de Lakenweversstraat heeft hij het oud atelier overgenomen van Théodore Baron die gaan onderwijzen is aan de Academie van Namen. Hij zal het verlaten voor het huis op de Vleurgatse steenweg dat hij samen huurt met Verhaeren. Zij gaan dikwijls samen naar Parijs. Op zekere dag gaan de twee vrienden in de "Maison Dorée" de "Impressionisten" bekijken. Van Rysselberghe is verward. Deze nieuwe techniek staat hem niet aan, maar obsedeert hem.

In 1887 zendt Seurat, op het Salon der XX, zijn fameuze “Dimanche à la grande Jatte” in. Het is theoretische, bijna onpersoonlijke schilderkunst. De nieuwe strekking wordt hevig aangevallen en vinnig verdedigd. Van Rysselberghe die Seurat, de schepper en Signac, zijn profeet, ontmoet heeft, is geschokt. Hij herinnert zich het zo moeilijk mediterraan licht met zijn optische spelingen. Samen met Edmond Picard, die belast is met een opdracht van de Belgische Regering, keert hij terug naar Marokko. Bij zijn terugkeer zullen Verhaeren en hij uren aan een stuk discussiëren, de criticus en de schilder. Nochtans laat de scheiding van de kleuren toe het licht maximaal te laten vibreren. Door de droogheid van het procédé te vermijden, zou men versmeltingen, harmonieën, de bevalligheid van de dingen terugvinden... Van Rysselberghe is overtuigd. Hij neemt het procédé over.

Op het salon der XX van 1889 verschijnen zijn eerste portretten van de nieuwe strekking; een pointillé-factuur, maar de artiest heeft de bovenhand op de theorie. Hij is vooruit op de neo-impressionistische school. Hij blijft trouw aan het rythme van de kleur en van het licht, aan de schoonheid van de materie. Het is een schilder van bij ons. In september 1889 trouwt hij met Marie Monnom. Hij zal veel reizen en overvloedig produceren, volhardend in de aangenomen techniek. Zijn faam is groot. Na gewoond te hebben op de Louizalaan laat hij een huis met atelier bouwen in de Abdijstraat. Hij gaat dikwijls naar Parijs. Zijn doek van 1897 “L’Heure embrasée”, tentoongesteld in het “Salon de Paris” verwekt er sensatie.

Het jaar nadien vestigt hij zich definitief in Frankrijk. Gedurende 29 jaren zal hij er aanzienlijke arbeid verrichten, een onafgebroken elan. Zijn techniek evolueert ook, van het pointillisme gaat hij over naar bredere, meer benadrukte penseelstrepen. Hij voert verschillende decoratieve en andere werken uit. Hij leeft in de woning die hij zich heeft laten bouwen te Saint Clair in de Provence. Het is naar daar dat hij terugkeert na zijn talrijke reizen, na zijn verblijven in België. Het is ook daar dat hij het voor altijd onafgewerkte portret van zijn vrouw zou laten...

Hij werd zeker beïnvloed door de Franse school. Hij was lid van de “Académie française, Classe des Beaux-Arts”, maar door zijn artistiek temperament, zijn voorliefde voor de mooie picturale materie, de vurigheid van zijn schilderijen, is hij een artiest van bij ons.

Hij stierf te Saint Clair in december 1926.

UITHANGBORDEN TE GENT (Vervolg)

Dieren hebben onze vroegere middenstanders ook als uithangbordenthema aangesproken.

Van de grote verscheidenheid aan huis- en andere dieren die men vroeger op uithangborden afbeeldde, blijft niet veel meer over.

De Potter (47) beweert dat onze stad reeds in de 14de-15de eeuw een menagerie aan dieren uithangtekens rijk was en hij noemt o.m. : “Den cleenen Arent” in 1366 op de Hoogpoort, “Den ouden Wulf” in ’t zelfde jaar bij de Sint-Jacobskerk, “De bonte Hert” in 1398 op de Korenmarkt, “De Lupard” in 1400 op de Lange Munt, “’t Swijnkin” in 1402 bij ’t Belfort enz. Leeuw, wolf, vos, haan, beer, ontleend aan het Reinaertverhaal waren heel populair...

Tot in de 20e eeuw geliefd als uithangteken aan herbergen was en is de zwaan. Van Hageland (48) haalt volgende verklaring aan :

“De Swaen voert ieder kroeg,
so wel in dorp als stad,
omdat sij altijd graag
is met de bek in ’t nat.”

Daarenboven moeten er tot in ’t begin van deze eeuw te Gent nog bepaalde volkse benamingen bestaan hebben als “In de gepiekte Duive”, “In de Kattejonge”, “In den gespoorden haan, vrienden laat ons binnengaan!” (49) In verband met de planten als uithangteken wezen we reeds op de oude gewoonte van herbergiers en wijnverkopers de groene krans aan hun huis uit te hangen. Wij ontdekten enkel nog de roos als uithangbord. Die roos, symbool van de schoonheid, staat op een schildje in *Klein Turkije* afgebeeld.

Dieren kwamen blijkbaar langer voor bij uithangtekens. Hertekoppen of liggende herten met een groot gewei waren kenschetsend boven de deur van apothekerijen. Dergelijke voorbeelden waren nog voor enkele jaren te zien in de *Annonciadenstraat*, op de *Kortrijksesteenweg*, in de *Lange Violettenstraat*, op de *Tentoonstellingslaan*, in de *Veldstraat* en elders.

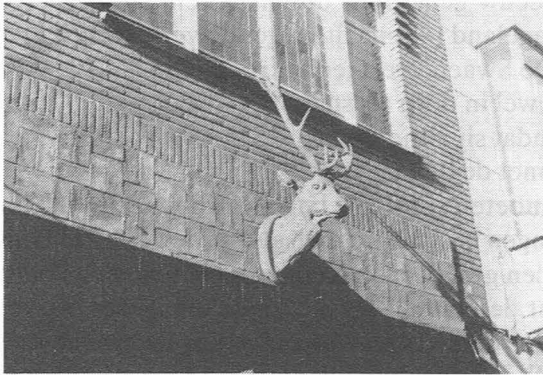
Tot in 1975 hing op de *Begijnhofdries* “De zwarte Kat” aan een bekende herberg (nu : Dienstcentrum Ten Hove) uit. Het was een plaatijzeren, beschilderd bord waarin een kat was uitgeknipt en waaronder een lantaren (vroeger verplicht aan herbergen) was vastgemaakt.

In de *Sint-Kathelijnestraat* staat het prachtig herenhuis “De Pelikaan”, gebouwd in 1701. Vóór de herstellingen in 1936 hing boven de deur een stenen pelikaan, symbool der ouderliefde.

Aan de gevel van het restaurant op de hoek van de *Kortrijksesteenweg* en de *IJzerlaan* hangt een in metaal uitgesneden, beschilderd uithangbord “In de Karper”.

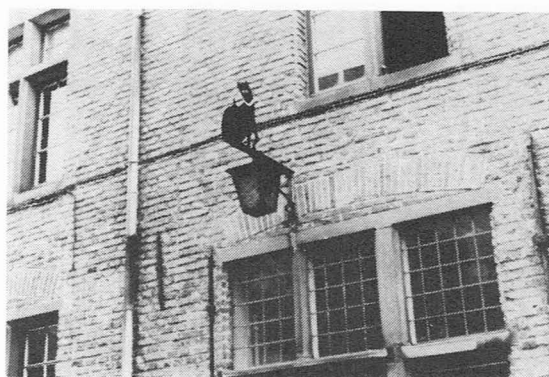
Hertekop (Apotheek). Kortrijksesteenweg.

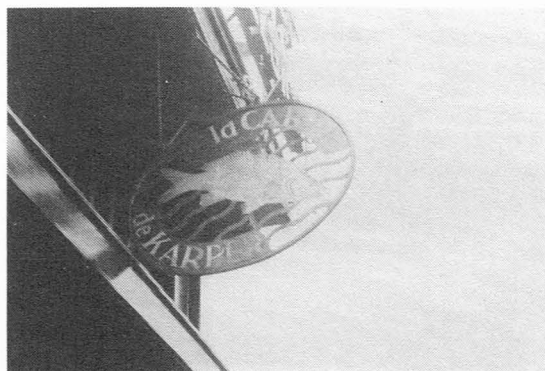
Hertekop (Apotheek). Lange Violettenstraat.

Hertekop (Apotheek). Veldstraat.

De zwarte Kat. Begijnhofdries.

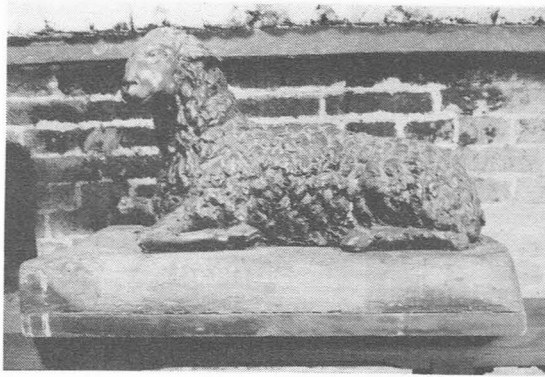
De Karper. Kortrijksesteenweg.

De groene Kikker. Gebroeders Vandeveldestraat.

Paardekoppen. Rooigemlaan.

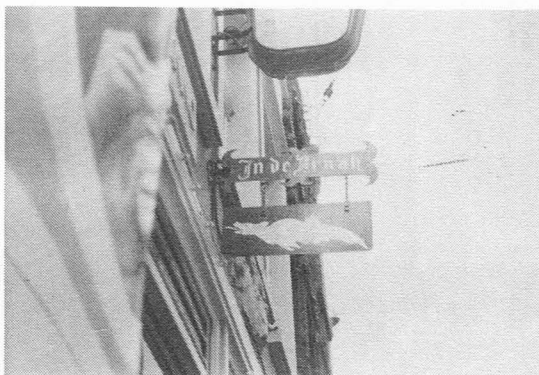

De zwarte Ram. Mus. v. Volkskunde.
(Copyright A.C.L. - Brussel).

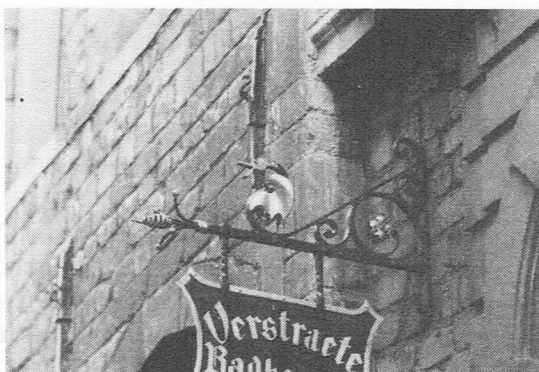

In de kwae Overeenkomste. Mus. v. Volkskunde,
Gent.

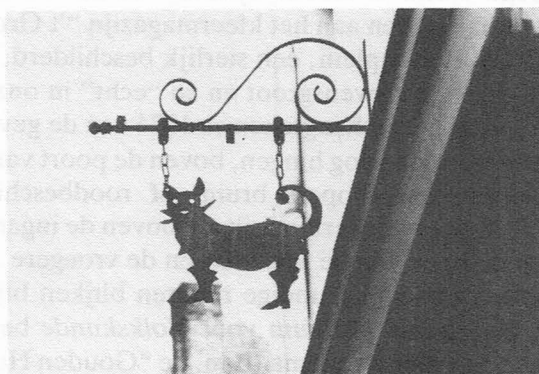

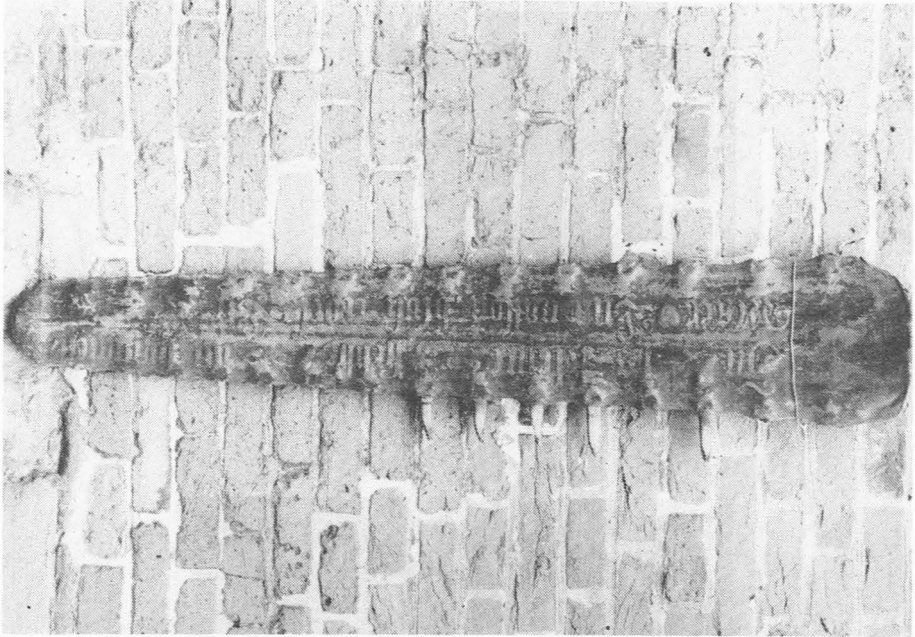
In de Draak. Cataloniëstraat.

Draak in smeedijzer. Gewad.

De gelaarsde Kat. Jan Breydelstraat.

Zaagvistand met rebus. (Copyright A.C.L. Brussel). Museum v. Volkskunde, Gent.

Maar er zijn nog andere specimina aan te halen.

Een schildvormig, plaatijzeren bordje waarop “In ’t Engels Peerd” in vergulde letters stond geschreven, hing aan een der herbergen in de Spijker op de *Pensmarkt*. Tapperijen met dezelfde naam waren reeds in de 17de eeuw aldaar bekend. (50)

In de Gebroeders Vandeveldestraat bevindt zich de koffie- en theeschenkerij “De groene Kikker”.

Tijdens mijn jeugd stond ik steeds opnieuw in bewondering voor het indrukwekkend uithangteken aan het kleermagazijn “’t Groot Paard” van Desneux op ’t Groot Kanonplein, een sierlijk beschilderd, houten beeld, een jockey te paard, bijna levensgroot en zo “echt” in onze kinderoogen. Stukgeregend (?) werd het uithangteken ca 1974 van de gevel verwijderd. Tot voor de laatste wereldoorlog hingen, boven de poort van huurkoetsen-uitbaters en paardeveesverkopers bruin- of roodbeschilderde stenen paardekoppen uit. Eén ervan herinner ik me boven de ingang van de paardeveeshandel op de hoek van de *Phoenix*- en de vroegere *Rooigemstraat* (nu Kettingstraat). Deze volkskundige relikten blijken bijna overal verdwenen te zijn. Het Gents *Museum voor Volkskunde* bezit ook enkele uithangborden met het dier als thema (o.m. de “Gouden Hond”, reeds besproken).

Vooreerst is er de zaagvistand waarop een gedeeltelijk leesbare rebus in gotische letters staat geschreven, blijkbaar een apothekersuithangteken.

"In den zwarten ram" is de afbeelding van een zwartgeverfd, houten, liggend schaap. Dit voorwerp was oorspronkelijk vastgehecht aan de gevel van een kruidenierderij in de Lange Violettenstraat. (51)

Een ander uithangteken waarop het dier als thema werd toegepast, is nog een der borden in 1913 door René de Cramer voor Oud-Vlaanderen vervaardigd. Het kreeg de benaming "In de kwae Overeenkomste" mee en beeldt een kat uit die aan weerszijden een vechtende haan met de voorpoten vastklemt. De benaming staat in de omlijsting geschilderd.

Lode HOSTE
(*t vervolgt)

NOTEN

- (47) De Potter, F., Het boek der vermaarde uithangborden, Gent, 1861, p. 18-19.
- (48) Van Hageland, A., Poëzie en Humor op onze Uithangborden, Brabant, 1960, nr. 2, p. 4.
- (49) Destanberg, D., De Gentsche herbergen en hunne uithangborden, Gent, z.d. (1905 ?), p. 11.
- (50) Destanberg, D., op.cit., p. 11.
- (51) Deze kruidenierszaak komt trouwens voor in de "Wegwijzer van Gent 1870" onder de naam "In den Zwarten Ram", Lange Violettenstraat.

VAN ALLE MARKTEN THUIS

Onderstaand artikel is het eerste in een serie over de Gentse markten.

1. DE KOUTER

In ieder dorp in Vlaanderen bestaat er wel ergens een Kouter. Dit is dan een akkerland dat gewoonlijk hoog ligt, vruchtbaar en gemakkelijk te bewerken is. Hier in Gent ligt de Kouter ook merkkelijk hoger dan het Koophandelsplein.

Het woord Kouter is afkomstig van het Latijn "cultura" dat later evolueerde via Coultre en Couter naar Kouter. Vroeger was dit gewoon een uitgestrekt veld. Ook nog de naburige Nederkouter, Koutersteeg en Veldstraat herinneren ons daaraan. De Kouter werd pas in de 13e eeuw bebouwd. In 1548 had de hoofdgilde der boogschutters van St.-Sebastiaan er zich gevestigd. "Midden op het plein richtten zy hunne gaeipers op en

Wandelende dames voor het Hôtel Falligan of den “Eêlmanclub” alias het “ezelskot”, met bloemenstandje. (Foto : Museum voor Volkskunde - fonds Vanderhaegen).

Bloemenstalletje op de Kouter. (Foto : Museum voor Volkskunde - fonds Vanderhaegen).

stichtten bij de Koutervest een prachtig hof, vol bomen als eene lustige warande met twee dubbele doelen van 200 schreden lang.” (1)

Later werd het Wapenplaats en Napoleon maakte er een Place d’Armes van. J.J. Steyaert beschrijft de Kouter in 1857 als “... een ruime vierhoekige plaats, aen elke zyde met groote en schoone, zelf veel prachtige gebouwen bezet. Deze zyn door een breeden ryweg afgescheiden van het middel- of wandelplein, dat aen de zuidzyde met éene ry boomen is beplant : ’t geen vooral des zomers een zeer fraei gezigt oplevert. Onder derzelve lommer kan de wandelaer, tegen de hitte der zonnestralen beveiligd, zich verlustigen met op - en neêr te wandelen; of nedergezeten op eene der arduinen banken, sedert 1809 tusschen de boomen geplaetst, geniet hy het vermaak de talryke persoonen en rytuigen te zien voorby gaen, die langs den Kouter hunnen weg nemen. Tusschen de arduinen paelkens of stylkens die dit plein omgeven, verheffen zich, op een kleinen afstand van elkander, nette arduinen kolomkens, daer koperen lanteerns op staen, om des avonds den Kouter met gaz te verlichten. Dit alles maekt deze plaats zeer aengenaem, en tot eene geliefde en veel bezochte wandelplaats, zoo voor de inwooners, als voor de vreemdelingen die onze stad bezoeken.

’s Zondags morgens vooral, wanneer hier velerlei soorten van bloemen zyn te koop gesteld, ziet men talryke lieden van alle rang en stand, geslacht en ouderdom, den Kouter bezoeken : hetzy om eenige bloemen te koopen of zich met het gezicht daervan te verlustigen.” (2).

Vroeger was er van ’s zondagsmiddags 12 uur tot 1 uur en op donderdag van 7 tot 8 uur ’s avonds militair concert, wat uiteraard voor een grote toeloop van prachtig uitgedoste toehoorders zorgde die zich in een uitgestrekte kring om de muzikanten plaatsten, terwijl de overigen heen en weer wandelden.

Snijbloemen werden er vroeger niet zo vaak verkocht. Men zag er meer verkopers met zelfgekweekte potplanten die gewoon op de grond uitgesteld stonden. (fig. 1 en 2). De markt had ook niet de omvang zoals we hem nu kennen. Op de Kouter kwam buiten de bloemenverkopers hoofdzakelijk rijk volk, bevalve op woensdagen, wanneer men er ook blauwe kielen en katoenen jurken zag. (3) Het “chique” van de Kouter komt ook tot uiting in het gezegde : “Tante woont op de Kijter”, gezegd van iemand die veel geld verteert of een erfenis te verwachten heeft.

Wat men meestal niet weet is dat er op de Kouter ook nog andere zaken verkocht zijn geworden. In 1660 kwamen de “konijnketersers” of “konijnkutsers”, de opkopers van konijnen er naar de konijnenmarkt. Van 1779 tot omstreeks 1860 was er aardappelmarkt. Een onderbreking greep plaats van 1 juli 1827 tot 1835 wanneer twee maal in de week deze markt op de Walmeire (4) gehouden werd. De aardappelen werden er tentoongesteld in manden van grauwe wissel “pirdemanden” genoemd. Vier “pirdemanden” was gelijk aan 110 kg aardappelen; één “pirdemande” bevatte dus 27,5 kg aardappelen.

De drie dagen van halfvasten hield men er “eene groote peerdenmarkt”. Daarom werd de Kouter vooral door boeren en buitenlui de “Pirdekijter” genoemd.

Van 1864 tot 1890 hield men er de zomermarkt. (5)

In 1905 hield men dagelijks bloemenmarkt. Men verkocht er bloemen, planten, boompjes, struiken en zaaizaad voor de tuinbouw. De markt begon 's zomers om 5 uur, 's winters om 6 uur en eindigde omstreeks 1 uur 's middags. De vrijdag en de zondag ging deze markt door op de Kouter, de overige dagen op het Laurentplein.

Overigens was de Kouter niet de enige plaats waar bloemen verkocht werden. De zondag voor Pasen en Pinksteren, op O.L.H. Hemelvaart en de dinsdag na Kerstmis had er ook nog een bloemenmarkt plaats op de Brugse Steenweg voor de kerk van St. Jan-Baptist voor “Tjeef-mee-zijn-klakke” van de “Brugse Puurte”. (6)

Vrijwel de interessantste “markt” op de Kouter was de “Oude Vrijstermarkt” zoals De Potter hem betitelt, omdat verliefde paartjes er mekaar ontmoetten. (7)

Dat de Kouter tot de taalverbeelding van onze voorvaderen sprak is in menige sappige Gentse uitdrukking terug te vinden. Van een jong meisje dat zich niet al te best gedroeg zei men dat het “een schuun kind van de Kijter” was. “Iemand rond de Kijter leen” was iemand foppen of bedriegen. Van iemand die gaan wandelen of gaan luierikken is zegt men dat hij “de plancher of 't plankier van de Kijter gaan schuren es”. (8) En nu ben ik ook weg, want ik moet nog “den plafond van de Kijter gaan witten”!

Eddy LEVIS

NOTEN

(1) J.J. Steyaert “Volledige beschrijving van Gent” 1857; blz. 71.

(2) idem; blz. 70, § 29.

(3) Guido Desyn “Gids voor Oud Gent” 1984; blz. 221.

(4) Walmeire of Walmeere :

Was de vroegere naam van het Recolettenplein, thans Koophandelsplein voor het justitiepaleis. Men noemde de plaats Walmeere naar een wal gegraven naast de Frere Mineurs- of Minderbroederskerk waar een watering of gewad was voor de paarden. De Walmeere werd in 1586 gebaggerd en men haalde er 250 karren “Greys ende vulichede” uit. De wal werd opgevuld halverwege de 17de eeuw. (Victor Fris).

(5) Victor Fris zegt in zijn “Oude straatnamen van Gent” niet welke goederen er verhandeld werden. (blz. 232).

(6) Onlangs werd bij de heraanleg van het Bisschop Seghersplein een mooi vast bloemenstalletje voorzien.

- (7) De Potter : "Gent van de oudste tijden tot heden."
(8) Lodewijk Lievevrouw-Coopman : "Gents Woordenboek."

Met dank aan Dhr. Roeland Van De Walle, conservator van het museum voor Volkskunde voor het bereidwillig in bruikleen geven van de foto's uit het fonds Vanderhaegen.

BEESTIGE BEDOENING MET HONDEN-RATTEN-VANGERS

In het voorlaatste decennium van de negentiende eeuw werden in het Gentse een paar wedstrijden ingericht voor rattenvangende honden of *chiens ratiers*.

Zo op 12 oktober 1885 in de zaal *Valentino* op de Kuiperskaai. De wedstrijd stond open voor om het even welk ras. De eigenaar betaalde per proef en deelnemende hond een inleg van tien frank, te verhogen met 50 centiemen per gedode rat. Het aantal ratten waarmee de hond geconfronteerd werd verschilde : dieren van meer dan 10 kg acht, 7 à 10 kg zes, 5 à 7 kg vijf, 4 of 5 kg vier, beneden de 4 kg drie. Bij voldoende inschrijvingen namen dikkerds van meer dan 15 kg het op tegen tien knaagdieren.

De inschrijvingen gebeurden bij de brouwer Karel Rombaut op de Antwerpse Steenweg, 7, te Sint-Amandsberg en dit ten laatste de zaterdagnoon voor de wedstrijd, die de maandagnamiddag om 17u plaatsvond. Ras en gewicht van het dier werden bij de inschrijving genoteerd en een tweede weging gebeurde vóór de hond in de arena kwam. De volgorde van optreden werd uitgeloot onmiddellijk voor de wedstrijd.

De tijd nodig om het toegemeten rattenaantal dood te bijten of alleszins buiten strijd te stellen werd gechronometreerd. Bij betwisting viel de beslissing bij meerderheid van stemmen van de jury en van de eigenaars-deelnemers. Deze jury bestond uit vijf leden : drie van het wedstrijdcomité en twee aangeduid door de eigenaars-deelnemers. Indien twee of meer honden eenzelfde tijd realiseerden, zouden ze het opnieuw tegen elkaar moeten opnemen.

De arena was een afgerasterde verhoogde plankenvloer van 4 op 7 meter. Men mocht de honden op eender welke wijze aanmoedigen, zonder evenwel de afrastering aan te raken. Bij overtreding konden de dieren uitgesloten worden.

Na elke proef werden prijzen uitgereikt. De eerste kreeg $\frac{2}{3}$ van de toegangsgelden en de tweede $\frac{1}{3}$. Beiden ontvingen bovendien een zilveren

medaille en een erediploma. Het entreegeld bedroeg 1 Fr., maar kinderen beneden de twaalf genoten halve prijs.

Daar men het plan had wekelijks dergelijke wedstrijden te organiseren, zouden honden, die eerder binnen de prijzen vielen, opnieuw mogen deelnemen, maar de eerste prijzen kregen dan een bijkomende handicap van vier ratten en de tweede prijzen van twee.

Oefenen kon : elke dag, uitgezonderd de maandag, in het estaminet *In den Ossenkop* bij David Helskens op de Antwerpse Steenweg, 73. Bij deze timmermangast, wiens vrouw tapster was, stond de arena opgesteld en waren de wedstrijdritten dagelijks te bekijken. Men kon er de honden testen en dressereren.

Voor die bewuste 12 oktober waren er acht deelnemers. *Duc*, de 10 1/2 kg zware fox-terrier van een zekere Rombaut - toevallig de man van de inschrijvingen? - doodde acht ratten in 48 seconden. Dit leverde hem de eerste prijs op. De tweede ging naar *Nelly*, een 7 1/4 kg zware fox-terrierteef van de Antwerpenaar Pécher. In één minuut en vier seconden schakelde zij tien ratten uit.

Voorlopig was die eerste wedstrijd ook de laatste, want burgemeester-advokaat Hippoliet Lippens schorste de later aangekondigde wedstrijden. Een half jaar later, op zondag 11 april 1886 vond een nieuwe wedstrijd plaats. Hij werd door Jozef Vogel ingericht in *Den Karpel*, een guinguette op de Dendermondse Steenweg te Sint-Amandsberg. De reglementen waren ongeveer identiek aan deze in de *Valentino*. De deelnemersbijdrage werd verlaagd tot 5 Fr. per hond, terwijl 50 ct. per gedode rat behouden bleef. Het entreegeld was voor ieder 50 ct. Het aantal prijzen werd verhoogd tot drie. De eerste ontving 50 %, niet van de entreegelden, maar van de inleggelden; de tweede 35 % en de derde de resterende 15 %.

In de pers geen spoor over deze gebeurtenis.

BRONNEN

- *B.R.U.G.* Verzamelbundel *Chiens*, G 14473.
- *Wegwijzer der Stad Gent en der Provincie Oost-Vlaanderen*; 1885 & 1886.
- *Journal de Gand*, 14.10.1885.
- *Bien Public*, 14.10.1885.
- *Gazette van Gent*, 15.10.1885.

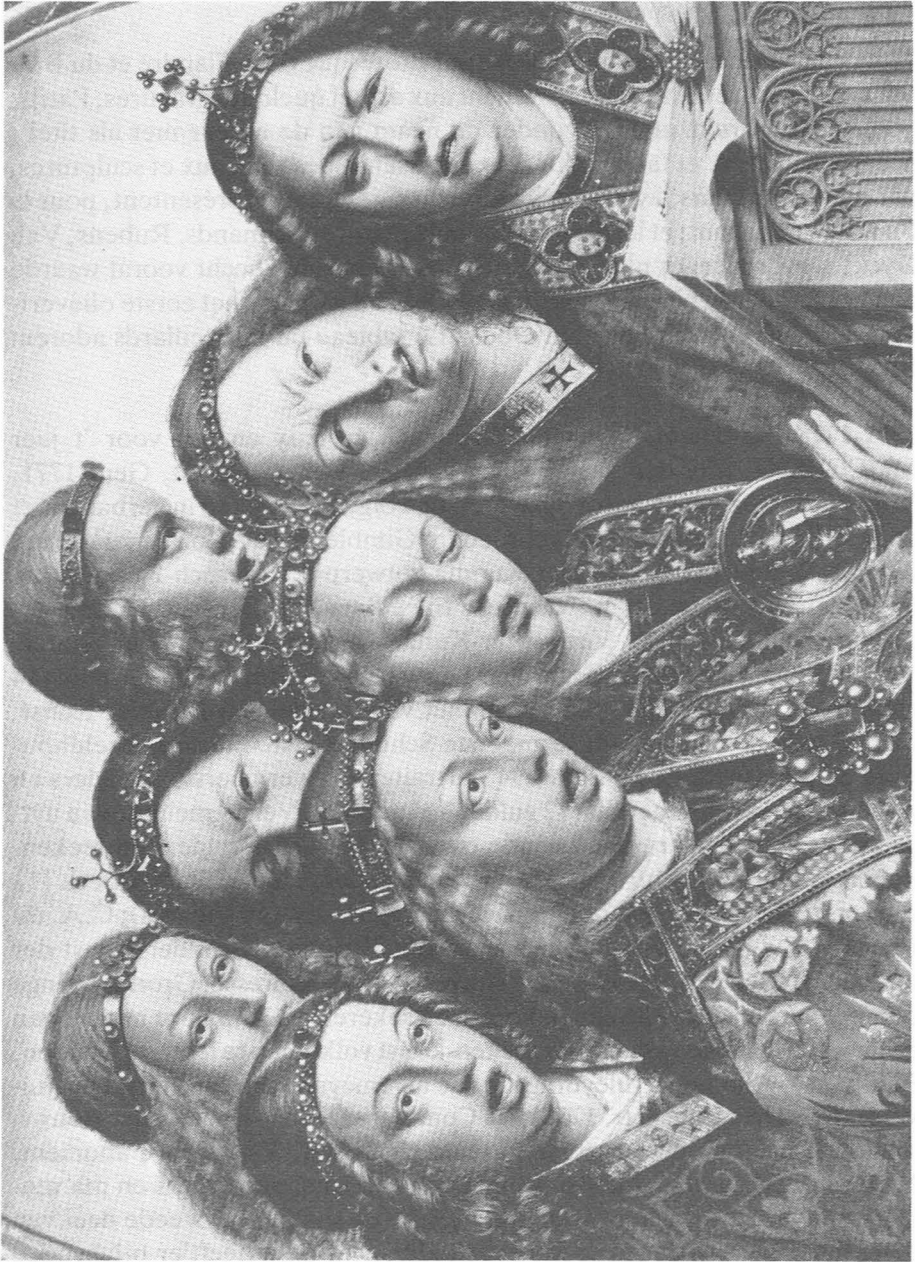
André DESPRETZ

DE GESCHIEDENIS VAN DE VYT-BORLUUTFUNDA-TIE EN HET LAM GODS (Vervolg)

1769. Jean-Baptist Descamps, Voyage pittoresque de la Flandre et du Brabant, avec des réflexions relativement aux arts et quelques gravures, Parijs, blz. 220 (herdrukt in 1772 zonder de naam van de auteur met als titel : Méthode curieux et facile pour la connoissance des tableaux et sculptures, par qui ils sont faits, avec l'explication du sujet qu'ils représentent, pour la Flandre et Brabant; et la Vie des plusieurs peintres Flamands, Rubens, Van Dyck, De Crayer, et plusieurs autres, Amsterdam), hecht vooral waarde aan het feit dat het Lam Gods toen beschouwd werd als het eerste olieverfschilderij. Hij noemt het Lam Gods "Le tableau où les vieillards adorent l'Agneau".

1771-1778. Anoniem, Nieuwen Almanach curieux en util voor 't jaer MDCCLXXI, ofte den getrauwen wegwijzer der stad Gent, Gent 1771. Volgens de Almanach van 1788 waren de volgende boeken in verband met schilderkunst te koop bij de gebroeders Gimblet op de Korenmarkt : W. Goeree, Natuurlijk en Schilder-Kundig ontwerp der Mensch-Kunde, enz. (8 gulden, 18 stuivers); W. Goeree, Inleydinge tot de practyk der algemeyne Schilder-Konst, Verluchter-Kunde of regt gebruyk der Water-Verwen, enz. (7 gulden); Gerard de Lairese, Het Groot Schilderboek (14 gulden); Anoniem, Het gulden Kabinet van de edel Vry Schilder-Konst, inhoudende den lof van de vermaerste Schilders, Architecten, Beeldhouwers en plaetsnyders, etc., met 94 portraiten der vermaerste Schilders en Architecten in kopere plaat (12 gulden); Anoniem, Versaemeling van uytgelesene kleurstoffen, handelende over de natuur-, schilder- en teekenkunde (3 gulden, 3 stuivers); Carel van Mander, Het Schilder-Boeck (12 stuivers); De Pills, Verhandeling over schilderkunst (56 stuivers); C.A. du Fresnoy, De Schilder-Konst (35 stuivers); F. Junius, Schilder-Konst der oude, gegrepen in dry boeken (45 stuivers); G. de Lairese, Grondlegginge der teeken-konst, zynde eenen korten en sekeren weg om door middel van de geometrie of meet-kunde de teeken-konst volkomen te leeren (3 gulden, 3 stuivers); Anoniem, Inleydinge tot de algemeyne schilder-konst (14 stuivers); J.B. Descamps (cfr. 1753); Le Comte, het Konst-Kabinet der Bouw-, schilder-, beeldhouw- en graveerkunde (3 gulden, 3 stuivers); anoniem, Nieuwen verlichter der konst-schilders, vernissers, vergulders en marmelaers inhoudende XI hoofdstukken (1777) (25 stuivers). Tweede deel van den Nieuwen verlichter der konst-schilders ... : men heeft'er bijgevoegd 245 levens-beschryvinge der vermaerste konst-schilders van Vlaenderen en Brabant (1777) (31 stuivers).

Het Lam Gods. Linker zijpaneel : "De zingende Engelen".

1771. Carl Heinrich von Heineken, *Idée générale d'une Collection complète d'estampes*, Leipzig-Wenen 1771.

1772. E.A. Hellin, *Histoire chronologique des évêques et du chapitre exempt de l'église cathédrale de S. Bavon à Gand, suivie d'un recueil des épitaphes modernes et anciennes de cette église*, Gent, zegt dat er van "l'adoration de l'agneau par les vieillards du chap, IV de l'Apocalypse... cette pièce curieusement peinte" een kopie hangt in het Gents stadhuis. Hij situeert de Vyt-Borluutstichting omstreeks 1430 en vermeldt verder dat de wapenschilden der schenkers prijken op het gewelf, de glasramen en de baluster.

1777. Filips Spruyt (-J.P. Borluut de Noortdonck-J.F. Odemaer-Van Alstein...) (cfr. noot 63) meent dat de kopie in het stadhuis van de hand is van Raphaël van Coxie, die ze vervaardigde toen hij in 1584 werkzaam was te Gent. In de rekeningen treffen we nergens een vermelding aan die dit staaft. Algemeen wordt aanvaard dat deze kopie (thans in het Antwerps museum) geschilderd werd in 1625 in opdracht van Triest, waardoor het auteurschap vervalt, daar van Coxie in 1616 overleed. De vereenzelviging van deze kopie met deze in opdracht gemaakt voor Triest is echter niet met zekerheid te achterhalen. De techniek van de Antwerpse replek herinnert wel aan de werkwijze van omstreeks 1600. Mogelijks heeft Spruyt zich hier vergist, daar hij wist dat de vader van Raphaël, Michiel van Coxie, een kopie maakte.

P. de Goesin, *Description des plus fameux tableaux que l'on trouve dans les églises et autres édifices de la ville de Gand*, Gent 1777.

Anoniem, *Nieuwen Verlichter der Konst-Schilders, Vernissers, Vergulders en Marmelaers, en alle andere Liefhebbers dezer lofbaere Konsten...* in 't licht gegeven tot nut van het Publiek, door verscheyde Liefhebbers der schilderkonst, Gent 1777, dl. II.

1781, juli 17. Lieven De Bast (256) was de eerste die opmerkte dat de panelen van Adam en Eva verwijderd werden als gevolg van een opmerking van keizer-koster Jozef II, die aanstoot nam bij het aanschouwen van de naaktfiguren, toen hij een bezoek bracht aan de Gentse hoofdkerk (257). Reeds had men deze theorie verworpen. Dat deze panelen niet uit de kerk verwijderd werden, mag men aanvaarden uit de briefwisseling over de vererving van de zijluiken van het Lam Gods voor het museum Napoleon (Louvre), waar reeds de middenpanelen waren ondergebracht (cfr. 1795). Trouwens Cornelissen (258) looft de kanunniken, omdat ze de ACHT panelen niet willen afstaan hebben aan de Fransen. De Adam- en Evapanelen werden dus pas verwijderd van de luiken voor de verkoop (cfr. 1816).

1781. Philippe Antoine Baert, Oeuvres d'art à Tournai, Courtrai, Bruges, Gand, Ypres, Valenciennes, etc., Brussel, Koninklijke Bibliotheek Albertina, Ms.II 9225 (259).

1781-1782. Sir Joshua Reynolds, A journey to Flandres and Holland (gepubliceerd pas in 1809 te Londen, dl. II) merkt op dat een groot aantal strenge figuren op het Lam Gods staan, waarvan de uitdrukking op de gezichten getuigt van karakter en waarheidsgetrouwheid.

1783. M.D.(e) L(a) R(ue), Voyage d'un amateur des arts en Flandre, dans les Pays-Bas, en Hollande, en France, en Savoye, en Italie, en Suisse fait dans les années 1775-1778, Amsterdam, dl. I.

1787. Huber, Notices générales des graveurs ... et des peintres, Dresden-Leipzig.

1789-1791. Filips Spruyt, Inventaris van Kunstwerken in openbaar en privaat bezit te Gent (cfr. noot 63) noemt het Lam Gods "un tableau aussi rare que digne de l'admiration des connoisseurs".

1790. J.A.G. Forster, Ansichten vom Niederrhein von Brabant, Flandern, England und Frankreich, zegt "dat zoals men in die tijd kan verwachten de compositie gebrekkig is, zowel wat helderheid als doeltreffendheid en plechtigheid betreft. Ondanks de grote inspanning blijft de uitbeelding stijf en onjuist, het perspectief en de verhoudingen ontbreken geheel, de kleuren zijn hard en helder, maar zonder enige nuancering". Forster ergerde zich vooral aan de tekortkoming t.o.v. het klassieke ideaal.

1794-1795. In de inventaris van 13 februari door de Franse republikeinen, worden de 4 panelen vermeld om vervoerd te worden naar Parijs. Op 7 maart werden deze middenpanelen gegroepeerd voor de transport. Op 14 augustus kwam het aanbiddingstafereel aan te Rijsel en 11 dagen later de drie bovenste voorstellingen. Op 18 januari is het aanbiddingspaneel te Parijs. De 8 zijpanelen werden eerst verborgen in de St.-Baafskathedraal en daarna in het stadhuis. Vanaf 1795 tot 1799 zal de directeur van het Musée Napoléon trachten eveneens de zijluiken te verwerven. Waarschijnlijk zijn tijdens deze troebelen de oorspronkelijke kaders van de middenpanelen verloren geraakt. We mogen aanvaarden dat de originele kaders opschriften droegen, die - zoals de buitenluiken - betrekking hadden op de voorstellingen (260).

1795. Pieter Frans Le Doux, Levens der konst-schilders, konstenaers en konstenaeressen, soo in 't schilderen beeldhouwen als ander konsten de

welke van de stadt Brugge gebooren syn, ofte aldaer hunne konsten geoef-
fent hebben; verrykt met veel aenmerkelyke en historyke aentekeningen,
getrokken uyt verscheyde schryvers, handschriften en andere bewys-
stukken opgesteld door P. Le Doulx. (kopie J.B. Dienberghe, Levens der
Konst-Schilders, Konstenaers en Konstenaeressen..., Brugge, Stadsbi-
bliothek, Hs. nr. 597). In 1935 te Brugge uitgegeven : P.F. Ledoulx,
Brugse kunstenaars van voorheen (uitg. A. De Poorter).

1796-1797. De rekeningen van het verloop van de dienst in de Vytkapel in
de Oude Cotidiane wordt voor de laatste maal genoteerd. Bij de uitgaven
van de missen in de "capelle van Adam en Eva" wordt tevens de verkoping
van 1614 (cfr.) vermeld.

1797, april 11. De kopie in het Gentse stadhuis werd door de Fransen open-
baar verkocht (cfr. 1625 en 1777).

1799, april 7. Het eerste deel van de Grande Galerie du Musée Napoléon
(Louvre) voorbehouden aan de Franse en Vlaamse schilderkunst werd
ingehuldigd. De middenpanelen van het Lam Gods werden geëxposeerd
onder de nummers 299-302 (261). Waarschijnlijk heeft Ingres ze toen
gezien (262). Een rapport van 19-31 januari 1795 maakt melding dat de
panelen geleden hebben en op verschillende plaatsen kleine afschilferingen
vertonen (noot 6b). In een brief gericht aan de Goesin-Verhaeghe geda-
teerd 14 april 1814 wordt vermeld, dat de panelen gereinigd en gerestau-
reerd werden tijdens hun verblijf te Parijs (noot 260). Geen enkel docu-
ment in het archief van het Musée Napoléon maakt hierover een melding.
We mogen de restauratie situeren tussen 18 januari 1794 en 6 april 1799.

18de eeuw. Marius Voet, Notes et extraits d'archives concernant des famil-
les, Notes généalogiques sur la Famille van Eyck, Brussel, Koninklijke
Bibliotheek Albertina, hs. nr. 21.757 (De eerste 4 bladzijden o.a. over de
familie van Eyck zijn verdwenen; doch waarschijnlijk gaat het hier over de
Brugse afstammelingen van Jan, Margaretha en Lampert van Eyck).
Aegidius Van De Vivere de Wambeke, Beschryvinge der merkwaardige
konststukken welke in de kathedrale kerke van Ste-Baefs te Gent gevon-
den worden, Gent, Centrale Bibliotheek R.U.G., nr. G.9448.Ms
19e.s.12°.

NOTEN

256. *Lieven De Bast*, Série inférieure de la grande composition peinte pour l'église de
St.-Jean à Gand par Jean van Eyck, in : *Messenger des Sciences et des arts*, III,
1825, blz. 164.

- (257) *E. Hubert*, Le voyage de l'empereur Joseph II dans les Pays-Bas, Brussel 1900, bl. 52-53.
- (258) *N. Cornelissen*, Notices sur la grande et célèbre production de Jean et d'Hubert van Eyck, in : *Annales Belgique des Sciences et des Arts*, Gent 1817, blz. 141-163.
- (259) cfr. *J. Duverger-A. De Groot*e, Werk van Hugo van der Goes en Antoon van Dyck te Brugge, in : *Miscellanea Gessleriane*, Antwerpen 1948.
- (260) *C. Piot*, Rapport à Mr. le Ministre de l'Interieur sur les tableaux enlevés à la Belgique en 1794 et restitués en 1815, Brussel 1883, blz. 290-292.
- (261) *C. Saunier*, Les conquêtes artistiques de la Revolution et de l'Empire..., Parijs 1902, blz. 39; *P. Lelievre*, Le Musée Napoleon, II, La revue des deux mondes, 1 maart 1952, blz. 107.
- (262) *H. Van Der Tuin*, Les vieux peintres des Pays-Bas et la critique artistique en France de la première moitié du XIXe siècle, Parijs 1948, add. I, blz. 183 (onvolledig en foutieve vermelding).

Rudy VAN ELSLANDE
('t vervolgt)

PUZZEL 1987

Ja, beste lezers, hier zijn wij met een nieuwe puzzel!

Een van onze leden heeft zich spontaan aangeboden om te trachten het werk van onze betreunde Quizmaster verder te zetten.

Hij had meteen een voorstel bij. Toen wij het bekeken vonden wij het toch wel iets te gemakkelijk voor onze gerenommeerde puzzelaars. Wij hebben er zijn aandacht op gevestigd dat hij onze leden toch niet mocht onderschatten en dat hun kennis over al wat Gent betreft ver uitsteekt boven het niveau van de doorsnee-krantenlezer. Hij heeft deze opmerking van ons "au sérieux" genomen; als ge het ons vraagt, veel te veel, want hij is teruggekomen met een puzzel die zó aartsmoelijk was, dat, hadden wij hem gepubliceerd, zelfmoorden onder onze puzzelaars niet zouden uitgebleven zijn. Om u maar één voorbeeld te geven, het begon aldus :

"We vangen aan met een Gentse arts en entomoloog die werkelijk gestoken was door een mug. Als eerste beschreef hij 600 soorten en varianten van deze beestjes. Als muggenverzamelaar had hij vooral oog voor muggen die dansen. Van zijn naam vragen we de 4e en de 13e letter."

Zelfs als er muggenzifters zitten onder onze lezers, dan nog betwijfelen wij of zij het juiste antwoord zouden gevonden hebben. De rest, allemaal correct, wij geven het graag toe, was van hetzelfde allooi.

Wij hebben onze nieuwe Quizmaster dan uitgenodigd voor een gesprek

onder vier ogen en we hebben hem verteld dat “onderschatten” uit den boze is, maar “overschatten” evenzeer en of het niet mogelijk was de gulden middenweg te bewandelen? Dat kon, zei hij, en hij is voor de 3e maal teruggekomen; deze keer met een opgave die ons acceptabel voorkomt, zij het dan ook dat ze zeker niet gemakkelijk is en dat ze misschien meer dan één puzzelaar zweet en tranen zal kosten. Toch durven wij er ons aan verwachten dat enkele van onze geroutineerde puzzelaars er zullen in slagen, na veel detectivewerk (deze keer is er niets uit te vissen met door de stad te wandelen) ons de juiste oplossing te sturen. “Habitué’s” van ons Documentatiecentrum hebben natuurlijk een voordeel op de anderen.

Hier gaan we dus. Gevraagd wordt de volledige naam van twee bekende Gentse kunstenaars die in twee verschillende takken van de kunst werkzaam waren. Over de oudere weten we veel door zijn leerlingen, de jongere herinneren zich nog de oudere mensen van vandaag. Beide artiesten hebben min of meer een gedwongen verblijf in Londen gekend en beide zijn werkzaam geweest in Parijs. Van de jongere zijn er nog tal van kunstwerken in openbare instellingen en privaatverzamelingen in Gent; van de oudere zijn er slechts een paar werken te Gent, o.a. in musea en in een kerk. Om de namen van deze kunstenaars te achterhalen moeten we eerst onze puzzel oplossen. Dààr waar het personen betreft plaatsen wij eerst de voornaam en daarna de familienaam. Van de gevonden namen nemen wij 2 à 3 letters en het is met behulp van deze dat de 2 gezochte namen voor het oog zullen verschijnen van de scherpzinnigsten onder u.

Nog dit : y = ij = één letter.

1. Deze Gentse architect die thuis weggelopen was om met een buurmeisje te trouwen, bouwde zijn eerste huizen in de Twaalfkamerenstraat. Gedurende de Eerste Wereldoorlog gaf hij les in talrijke Amerikaanse universiteiten. De Franse architect Guimard kwam onder de invloed van zijn stijl. Hij was een van de eersten die ijzerconstructies zichtbaar lieten. Van zijn naam vragen wij de 6e en 7e letter.

2. Dat de Gentenaars door de eeuwen heen hun stem konden verheffen weten we maar al te goed. Om in de stemming te blijven zoeken we de naam van het Gents gemengd koor dat de Eerste Prijs won in de internationale B.B.C.-wedstrijd “Let de People sing”. Ze zijn vooral bekend geworden door hun vertolkingen van renaissance- en barokliederen. Uit hun naam halen we de 1e en de 7e letter.

3. Deze journalist, polemist, letterkundige, geschiedkundige, genealoog werd berucht wegens zijn historische vervalsingen die, zelfs nu nog, bepaalde geschiedkundigen op de verkeerde weg zetten. Wat Van Mander

niet meer vond, werd door hem spiritueel herontdekt. Het was ook hij die, zonder een spier te vertrekken, verkondigde dat de brillen met gekleurde glazen uitgevonden werden door de Gentse geleerde Hendrik van Gent, een personage die nooit bestaan heeft.

Wat ons interesseert is de 10e en 13e letter van zijn naam.

4. We moeten hier niet verklaren dat Gentenaars groot-hartige lieden zijn. Degene wiens naam wij zoeken gaf zelfs de vrijheid aan zijn lijfeigenen en schreef ze in als cijnsplichtigen (belastingbetalers zoals gij en ik) in dienst van de stad Sint-Niklaas waarvan de gezochte de gevolmachtigde beheerder was. Deze wolhandelaar, die betrekkingen onderhield met Engeland, wordt ook regelmatig vermeld in verband met de stichting van de gemeente Sint-Niklaas. Eens gaan snuisteren in De Potter (die niet alleen over Gent geschreven heeft) kan u wellicht helpen.

Wij moeten enkel maar de 1e en 10e letter van zijn naam weten.

5. We hebben niet alleen in Gent een bekende polyptiek, maar ook tal van mensen die hun weg vonden in de politiek. Deze senator, volksvertegenwoordiger en later Minister van Nijverheid en Arbeid kennen we vooral door zijn oordeel in de totstandkoming van de wet op het arbeidscontract. Samen met Gustave Carels was hij de voorzitter van het Centraal Comité van de "S.A. pour l'Etude d'une Exposition Universelle et Internationale à Gand".

Van de naam van deze Gentenaar vragen we de 10e en de 13e letter.

6. Deze Gentse burgemeester is bekend gebleven door zijn fantastische stichting in onze hoofdkerk. Deze stichting werd ingehuldigd ter gelegenheid van de doop van een prinsje (dat niet zo lang leefde) in deze kerk. Dit prinsje kreeg zelfs de voornaam van onze Gentse burgervader die in de Gouvernmentstraat (toen nog Opperscheldestraat) woonde. In Beveren stichtte hij tevens een godshuis dat gewijd was aan de H. Drievuldigheid. Hij werd waarschijnlijk begraven in het klooster van Rooigem en zijn vrouw in de kerk van de Augustijnen.

Van zijn naam vragen wij de eerste en de voorlaatste letter.

7. Niets gaat er boven de Gentse lucht, dat wist deze Gentse schrijver en activist ons te vertellen na een verblijf in Rotterdam. Hij schreef natuur- en stemmingspoëzie in de trant van de Tachtigers, doch met een grotere weemoedige inslag. Naast sociale verzen en een autobiografische roman "Geluk", schreef hij ook een toneelstuk "Een Offer" en een brochure "Vervlaamsching van het lager onderwijs in Groot-Brussel".

We vragen de 12e en 13e letter van zijn naam.

8. Dat de Gantoise niet altijd met (goede) buitenlanders gespeeld heeft bewijst deze linker binnenspeler uit ons eerste team, die men het brein noemde van ons elftal. Deze “man van Glasgow”, zoals zijn bijnaam luidde, was de eerste die gezwiepte vrije schoppen op het doel gaf. Na zijn Gentse afgang werd hij trainer van Waregem, dat hij naar de hoogste afdeling bracht.

Het gaat hier echter om de 16e en 18e letter van zijn naam.

9. Deze conservatieve ultramontaans gerichte krant, die gesticht werd door de familie d’Hane-Steenhuysse, kende slechts een bestaan van 5 jaar. Vanaf 1837 kreeg hij als ondertitel “Journal du Matin”. Hij werd opgevolgd door “L’Organe des Flandres”.

De 16e, 18e en 28e letter van de naam van deze krant geven u 3 nieuwe puzzelelementen.

10. “Singhet ende weset vro” is ons bekend uit de padvindertijd. De auteur ervan was een Gentse muziekpedagoog, componist en priester, die bekend geworden is door zijn muziek voor de liturgie in de volkstaal (vanaf het Tweede Vaticaans Concilie). Zijn “Inleiding tot het muziekbeluisteren” wordt nog steeds beschouwd als een standaardwerk. Van dit redactielid van het tijdschrift “Adam” willen we de 9e en 13e letter van zijn naam.

11. Alhoewel geboortig van Denderbelle verbleef hij het grootste deel van zijn leven in Gent en ligt er nu in gewijde aarde. Deze hoogleraar in de Duitse en vergelijkende letterkunde aan de R.U.G. is vooral bekend geworden door het herstructureren van verzen uit Kafka’s romans en door de interpretaties van de gedichten van Rilke. Het was daarom ook begrijpbaar dat zijn “Opstellen over R.M. Rilke en F. Kafka” de Vijfjaarlijkse Staatsprijs voor Essay en Kritiek in de wacht sleepte.

Van de naam van deze heer nemen we de 7e en de 15e letter.

12. Deze miniaturist maakte ook portretten die men aan Gerard David wil toekennen. Zijn stielkennis gaf hij door aan één van zijn 2 dochters en het was juist in die dochter dat Dürer geïnteresseerd was tijdens het bezoek aan het atelier van deze hofschilder van Margaretha van Oostenrijk. Papa wou niet weten dat zijn dochter huwde met de eerste de beste globetrotter en huwde deze juffrouw uit tijdens zijn verblijf in Londen aan een Engelsman met een vaste positie. Na de dood van zijn vrouw kwam hij terug naar Gent, zijn geboortestad. Hij maakte zeer mooie miniaturen o.a. in het Sforza-getijdenboek en het Brevarium Grimani.

Van zijn naam vragen we de 2e en de 12e letter.

13. Deze Gentse lettersnijder, gieter en drukker leerde het vak bij papa,

maar vertrok spoedig naar “de andere kant van het water” om over de Schelde te werken voor Plantin. Hij sneed tal van gotische en romeinse letters, alsook muzieknoden. Hij wordt beschouwd als de belangrijkste lettersnijder van de Zuidelijke Nederlanden uit die periode.

We vragen dan ook de 14e en 18e letter van zijn naam.

De welbekende 3-delige catalogus over Gentse Kunst en Cultuur van 1975 zal menig zoeker het werk verlichten.

Omdat het allemaal toch niet zo danig gemakkelijk is, doen wij een uiterste geste van barmhartigheid en geven u een nuttige tip : de achternaam van de 2 personen die we zoeken beginnen met dezelfde letter.

Wij verwachten het juiste antwoord vóór 1 januari 1988 op ons redactie-adres : Lijnmolenstraat 149 - 9110 Gent.

Degenen die ons 15 correcte namen opgeven verschijnen op het erepodium. Een symbolische troostprijs (de waarde ervan niet onderschatten) is bestemd voor deze die er in slagen de 2 gezochte kunstenaars te vinden, zonder daarom de andere antwoorden correct te hebben.

Een laatste woord van onze Quizmaster die nu sardonisch zit te grijnslachen : Veel chance!

VRAAG EN ANTWOORD

Ingevolge de vraag van de Heer **J. De Vriesere** (Gh. T. 1987 - Nr. 2 - p. 115) schrijft de Heer **Albert Lagay** (St-Amandsberg) ons het volgende :

In het nr 4/1987 van “Ghendtsche Tydinghen” blz 230/231 is er sprake van een Fabrique Belge d’Allumettes La Roche & Cie.

In verband met de ligging van dit bedrijf en naar mijn oudere zuster was er aldaar voor 1914 een Fabrique d’Allumettes die de naam droeg van “Cossemille” alhoewel ik niet zeker ben van de juiste schrijfwijze.

Zowel mijn peter Edmond de Loose vanaf 1918 directeur van de Opera te Gent en mijn vader waren er in de Commerciële Dienst te werk gesteld.

Van **Prof. Em. Dr. P. Braeckman** ontvingen wij de volgende bijkomende inlichtingen :

In de “Dubbele Wegwijzer der Stad Gent en de Provincie Oost-Vlaanderen voor het jaar 1916”, Gent, Drukkerij Vander Haeghen, Veldstraat 60, Gent, staat vermeld :

“Werkhuisstraat - rue de l’Atelier” (drong. stw. - leiekaai) op nr. 180

Naaml. maat. Caussemille J. en Cie en Roche en Cie, stekjesfabriek.”
Onder “Phosphoorfabrikanten (Fabric. d’allumettes Chim.)” zijn in die-
zelfde Gids nog opgenomen :
Naaml. maatschappij “Usines de Denderleeuw” te Denderleeuw,
La Suédoise, La Grammontoise, Bul-Campen, V. De Schreye, Delannoit
te Geeraardsbergen,
L. Cobbaert en Prové, Violon-Vandenbossche te Ninove,
Hoebeke te Nederbrakel,
L. Vanderstraeten te Oudenaarde,
Mertens, Delanooi, The Belgian Match Company te Overboelare.
Op te merken valt dat onder P.S., p. 231 “Roche et Cie” dient gelezen en
niet “Rochet et Cie”.

Op de vraag van de Heer **E. Levis** (Gh. T. 1987 - Nr. 4 - p. 230) antwoordt
de Heer **Richard Caese** (Melle) het volgende :

Als gedeeltelijk antwoord op de vragen van de heer E. Levis in GH. T.,
1987, nr. 4 kan ik het volgende mededelen.

Het beeldje werd inderdaad gemaakt ter gelegenheid van de viering van de
65e. verjaardag van Héléne Maréchal.

De viering was het initiatief van de heer Michel Mais, voorzitter van “De
Duivenvlucht”. Het beeldje stelt Héléne Maréchal voor in een van haar
succesrollen “De Westvlaamse Dienstmeid” (Zenobie van Bachte de
Kupe).

Het eerste exemplaar werd door Héléne Maréchal aan de stad Gent ge-
schonken en bevindt zich in het Museum voor Volkskunde aan de Kraanlei.
Het beeldje werd in 1958 in verschillende uitstalramen in Gent tentoonge-
steld om de verkoop te stimuleren. Een gedeelte van de opbrengst ging
naar liefdadige werken.

Deze gegevens zijn te vinden op blz. 33 en 35 van het boekje “Héléne Maré-
chal - Een leven van zang en toneel”, uitgegeven in eigen beheer in 1968.
Hopende hiermede de heer E. Levis een klein beetje geholpen te hebben.

Mejuffer **H. Pintelon** (Gent) gaf de nog volgende bijkomende inlichtin-
gen :

Naar aanleiding van de vraag van de heer E. Levis in Gentsche Tijdingen
over de maker van het beeldje van H. Maréchal kan ik u melden dat het
beeldje waarschijnlijk werd gemaakt door de heer Cyriel Vanderhaegen,
wonende Ottergemsesteenweg, 410 te Gent tel. 22.44.27, waar de vraag-
steller zeker meer nuttige inlichtingen zal kunnen verkrijgen.

De Heer **W.L. Braekman** (Mariakerke) kreeg graag antwoord op het vol-
gende :

Op het einde van de vorige eeuw kwam de kerkbaljuw of ‘pijkenheere’ van

de Sint-Pietersparochie herhaaldelijk in het nieuws. Zo werd zijn ongehuwde dochter Seraphina in 1892 moeder. In een spotlied heet het :

De vader is Pijkenheere
Op een prochie tegen Gent
Met een muile lijk ons heere
Ja hij is er wel bekend, enz.

Kan iemand mij vertellen hoe deze 'pijkenheere' heette en of er nog meer gegevens over hem (en) of zijn kinderen bekend zijn?

Nog in verband met de vraag van de Heer **E. Levis** ontvingen wij van Mevrouw **Rachel Vanderhaegen-Vandenbossche** een korte biografie van haar zwager Cyriel Vanderhaegen.

Cyriel VANDERHAEGEN werd op 23.03.1918 te Sheffield geboren van Belgische ouders die tijdens de eerste wereldoorlog naar Engeland gevlucht waren. Hij is sedert enkele jaren op rust.

Hij bewam de gouden medaille in het 6e jaar beeldhouwkunst aan de Gentse Academie. Zijn leermeesters waren o.m. Geo Verbanck en Domien Engels.

Hij is een veelzijdig kunstenaar die alle genres aankan en even vaardig met verschillende materialen kan omspringen, of het nu gaat om fijn hout- en ivoorsnijwerk dan wel om zwaar kapwerk in harde materialen zoals marmer of graniet.

Dat hij niet zo met name bij het grote publiek bekend is komt voort uit het feit dat hij tijdens een groot deel van zijn carrière gewerkt heeft als "uitvoerder" voor bekende kunstenaars. Het is namelijk zo dat bekende beeldhouwers meer bestellingen ontvangen dan zij persoonlijk aankunnen, ofwel dat men hen onderwerpen oplegt waarin zij minder of zelfs niet bedreven zijn (bv. dieren); in zo'n geval doen zij beroep op een beeldhouwer zoals Cyriel Vanderhaegen, die in hun naam de klus gedeeltelijk of volledig opknapt. Het werk draagt de naam van de meester maar eigenlijk heeft hij daar slechts een deel van gemaakt of alleen de maquette in zacht materiaal. Het is dan het werk van de "uitvoerder" het ontwerp op reële grootte uit te werken en aan te passen aan het materiaal dat voor het definitieve kunstwerk wordt gebruikt.

Zo heeft Cyriel Vanderhaegen gewerkt voor :

- Geo Verbanck (gedeelte van het fronton aan de Zuid)
- Gust Vandermeersche (gedeelte fronton aan de Zuid)
- Oscar Sinia (beeldje in St. Baafsabdij)
- Jozef Cantré (standbeeld E. Anseele)
- Georges Vindevogel
- Jos Dedecker
- Permeke
- Georges Minne

Hiervan bevinden zich vele kleinere werken in privé-bezit.

Hij heeft in Gent ook in eigen naam gewerkt bij de verfraaiing en de restauratie van verscheidene historische en andere gebouwen o.m.

- de dolfijnen en bloemmotieven aan het huis der Onvrije Schippers
- de bladmotieven en schilden aan het gebouw van Bruggen en Wegen op de Predikherenlei.
- de schilden boven de ingang van de St. Pietersabdij
- de schilden aan het Gouvernemingsgebouw
- de gevel van het huis van de Luikse Verzekeringsmaatschappij in de Hoogstraat e.a.

Maar zijn voornaamste werk heeft hij geleverd in dienst van de firma Vla-minck, waar hij als meesterbeeldhouwer alle nieuwe beelden heeft gemaakt van het gerestaureerde gedeelte (N en W) van het gotisch stadhuis van Oudenaarde. Hiervoor kreeg hij een vermelding in het boek "Een eeuw zorg voor monumenten" (blz. 93) uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstelling van het St. Lucas-instituut in samenwerking met de Stad Gent in het Centrum voor Kunst en Cultuur (07.11.1981 - 03.02.1982).

In Oudenaarde heeft hij ook zijn medewerking verleend bij de restauratie van de St. Walburgakerk.

Wat nu het beeldje van Lène Maréchal betreft : het originele beeldje werd door Cyriel Vanderhaegen in opdracht gemaakt als tegenhanger voor een bestaand beeldje van hetzelfde formaat van de bekende Gentse toneel-schrijver Henri Van Daele, dat zich in het museum voor Folklore van de Lange Steenstraat bevond. Lène Maréchal werd hier uitgebeeld in een van haar rollen in een van de revues van Van Daele.

Lène Maréchal trad ook dikwijls op voor goede werken en zij was ook een beschermster van de "Kulders" (weesjongens). Aldus werd besloten om van het beeldje van Cyriel Vanderhaegen kopieën te maken en deze te verkopen ten voordele van de Kulders. In totaal werden een 300tal kopieën gemaakt uit 5 à 6 moules die allen vernietigd werden. Er waren verschillende uitvoeringen : gomlak, gepolychromeerd plaaster, terracotta e.a.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Van de Heer **L. Geerinckx** ontvingen wij een brief die als volgt begint : “t Is lang geleden..., 63 jaar om precies te zijn, dat onze diepbetreurde Heer Maurits Van Wesemael mijn onderwijzer was in het 3e studiejaar van de Stedelijke Lagere School in de Van Monckhovenstraat. Sedert die tijd ben ik steeds met hem in contact gebleven en het was mij altijd een waar genoegen enkele uurtjes met hem te kunnen praten op zijn appartement aan de Koningin Astridlaan. Enkele dagen vóór het dramatisch ongeval dat hem het leven kostte in Augustus van verleden jaar, ontving ik nog een prentkaartje van hem uit De Panne.”

In deze brief stelt de Heer Geerinckx ons verder voor, ter nagedachtenis van Maurits Van Wesemael, een artikel te publiceren dat deze laatste schreef voor de “Kring van Bachten de Kupe” en dat verscheen in hun tijdschrift van Mei-Juni 1983.

Aangezien het een onderwerp betreft dat niet specifiek Gents is, kunnen wij helaas niet ingaan op het voorstel van de Heer Geerinckx.

Aangezien dit artikel evenwel zéér lezenswaardig is, maken wij het over aan ons Documentatiecentrum waar onze lezers het kunnen raadplegen. Het gaat om de vraag : Van wie kwam het idee om in 1914 de IJzervlakte onder water te zetten? Aan de hand van getuigenissen van o.m. de vader van onze briefschrijver, die in 1914 Batterijkommandant was (en later, van 1921 tot 1929 als Kolonel, Bevelhebber van het 1 A), staat vast dat het idee kwam van de Wulpense dorpsonderwijzer Germain Van Marke. Kommandant Geerinckx en zijn chef Kolonel Le Roy waren bij deze persoon ingekwartierd. Het is op 16 oktober 1914 dat hij aan beide heren het voorstel opperde. Deze die geïnteresseerd zijn in het vervolg van dit boeiend verhaal richten hun schreden naar het Documentatiecentrum.

Wij ontvingen eveneens een brief van **Broeder René Stockman**, Directeur van het Guislaingesticht. Daarin vestigt hij o.m. onze aandacht op het interessant, maar nog te weinig bekend, Guislainmuseum. Dit museum is gewijd aan de geschiedenis van de psychiatrische zorgverlening en omvat 4 afdelingen.

In de eerste wordt de voorgeschiedenis behandeld van de moderne psychiatrie. De 2e afdeling is gewijd aan 2 figuren die een uiterst belangrijke rol gespeeld hebben : Kanunnik Triest en Dokter Jozef Guislain. In de 3e afdeling kan men de evolutie volgen van de geestelijke gezondheidszorg. Een 4e afdeling behandelt tenslotte de relatie tussen Kunst en Waanzin. Dit museum is gelegen in de Jozef Guislainstraat 43 en kan bezocht worden, iedere dinsdag en donderdag van 13 tot 16 uur. Eveneens op afspraak voor groepen.

BESCHERMLEDEN 1987

Mw De Staute-De Loore H. (2000)	Dr. Roland Heughebaert (1000)
Mw Destanberg-Dhaenens M. (2000)	Dr. Roland Marlier (1000)
Jean Tytgat (2000)	Mej. Solange De Stoop (1000)
Jozef Peirs (2000)	Guy Beyaert (1000)
Guy Versmessen (1300)	Willy Van Mossevelde (1000)
Eric Salminen (1300)	Freddy Hoste (1000)
Louis Peeters (1000)	Charles Dael (1000)
Marcel Van den Kerchove (1000)	Jean-Pierre Leirens (1000)

STEUNENDE LEDEN 1987 (500)

Raoul Wallaert (700)	Mw Pierre Kluyskens
Jean-Pierre Quintyn	Paul Van de Voorde
Denny Baete	Mej. Yvonne De Koninck
Mw Vandeweghe-Minne J.	Jacqueline Podevyn
Marcel Coucke	Dr. Eric Veys
Alfons De Buck	Joseph Roosen
Prof. Dr. A. Comhaire	Dr. Charles Annez
Dr. André Maenhout	Christian Scheiris
Jules Waeri	Mw Clément-Van de Winkel L.
René Rodrigues	Marc Coucke
Charles Van Hecke	Ferdinand Handovsky
Sint-Lukasklooster	Robert De Brauwer
Antoine Willems	Jacques Verdonck
Prof. Dr. Eric Van de Velde	Georges Delori
Dr. Henri Duquesne	Albert Van Acker
Prof. Dr. Antonin Van Elslande	Robert Lybaert
Lucien Ongena	Jacques Thissen
Leopold Geerinckx	Mej. Marcella Cottinie
Bernard Dobbelaere	Serge Pauwels
Jacques Brun	Paul De Coninck
Pierre Tytgat	Jean-Pierre Rotsaert
Marcel De Preter	Kredietbank N.V.
Mej. Suzanne Wadin	Johan De Wit
Jacques De Backer	René Geeroms
Richard Caese	Alfred Roose
Freddy Van Vlaenderen	Dr. Lodewijk De Vos
Henri Brasseur	Frank Ödberg
Yolande Plasschaert	Mej. Anne Cocriamont
John Van Hulle	Philippe Proost

Willy Steyaert
Bernard Cruyt
Eug. Uytterhaeghe
Roger Drubbel
Mw Berglund-De Feyter A.
Pierre De Caluwe
Robert Waeri
Oscar De Somville
Georges Thysbaert
Dirk Steyaert
Jacques Piette
Michel Hoste
Frans Vandenhout
Julien Caus
Lucien Rowan
Yvonne Hutsebaut
Charles Pierre
Prof. Dr. Herman Balthazar
Romain Berteloot
Jean-Paul Fobe
Suzanne Hiernaux
Raoul Putman
John Leten
Adolf Bucqué
Firmin Andries
Jean Steenbrugge
Cesar Block

Jacques Vermeulen
Gerald Mc Hugh
Prof. Dr. Alexander Evrard
Christiane Van der Meulen
Dr. André Van den Boogaerde
André De Cuyper
Albert Preys
Mw Torrekens-De Rudder
Robert De Rudder
Robert Simons
Rupert De Wachter
Jean Van Huffel
Luc Sonnevile
Paul De Groote
Valerie Godu
André Geernaert
Alexis Janssens
André Rasson
Jean-Pierre Roose
Prudence Mees
Etienne De Clercq
Fernand De Coninck
Esther De Meester
Etienne Dekoning
Etienne Popijn
Gaston Huygevelt
Irené Van Acker

STEUNFONDS 1987

- 500 - Collumbien H.
400 - Impens A.J.; Detemmerman L.
350 - Veeckman G.
300 - Stepman M.; Mw Allaeyts-Dhooge L.; Pynaet E.; D'hondt G.; Dr. Dierckx L.
200 - Destoop B.; Bibliotheek P.P. Karmelieten.
100 - Goeman J.; Mw De Bouck J.; Casteels L.; De Lombaert W.; Mw Sarteel D.; Mw Keppens-Dentandt M.-J.; Lekens L.; Van Melle L.; Fortie G.; Van Goethem A.; Lodrigo G.; Colle J.; Platteeuw M.; De Rammelaere L.
50 - Ruytinx J.; De Smet T.; Mej. De Smet M.-J.; Mw Vanden Abeele J.; Janssens A.; Mertens A.; Van Gheluwe A.; Elderweirt L.; Hespel R.;

Pauwels G.; Mw Wauters-D'haen E.; Verleyen W.; Anthonis P.;
Brysse A.; Van Bossele L.; E.P. De Pue P.; Trivier L.; Mw Ronsse
M.; Mw De Smet S.; Vandevijver F.; Mw Arickx M.; Mertens G.;
De Bruyne G.; Schmidt P.; Mortier P.

Toelage Stad Gent 1986 - 26.688.

Toelage Provincie 1985 - 16.135.

GÊNSCHE PRÂOT

Jan de Neuze es nen âordige soldâot. Sophie Blok zegt altijd da zijne gevel drijck kâort kilo weegt; mâor Bertse de Zamboer zegt da dat en beetsen overdreven es; ge moet er nie mîer van maoke of dat en es, zegt hij. Aôs ne meinsch ezûu en irfdiel krijgt van zijn ewers, en heêt hij 't recht nie van da wig te smijte.

Jan de Neuze est g'hîel kwâod op Sophie, ondass'altijd achter zijn gat klapt, in 't es altijd op zijne neuze te doen.

'k Zal die rossen ûuk wel ne kîer vange, zei de Neuze.

Op ne kîer kwam-t-hij Sophie Blok tege. Ze was g'hîel hâosteg in liep hem bijnâor omverre.

Ah! pardon, zei ze ezûu; excuseer Neuze, 'k en hao i nie gezien. De neuze ging vûurt.

A propos, Jan, jongene, riep z'achter hem, wete gij soms nie hoe laote dat es?

De Neuze kîerdeg'hem omme in keek op zijn harloze.

Jao ek! riep-t-hij ezûu; hij stak ze weeren in zijne zak in gieng vûurt.

VORIGE JAARGANGEN VAN 'GHENDTSCHÉ TYDINGHEN'

Nog verkrijgbaar tot uitputting van de voorraad

Jaargang 1973	nrs 11-12	
1976	nrs 2-3-4-5-6	
1977	nrs 2-3-4-5-6	+ volledige jaargangen
1978	Nihil	
1979	nrs 1-2-3-4-5	+ volledige jaargangen
1980	nrs 1-2-3-5	
1981	nrs 1-3-4-5-6	+ volledige jaargangen
1982	nrs 2-3-4-5-6	+ volledige jaargangen
1982	Register op de jaargangen van 1 tot 10 (speciaal nr.)	
1983	nrs 1-2-4-5-6	+ volledige jaargangen
1984	nrs 1-2	+ volledige jaargangen
1985	nrs 1-2-3-4-6	+ volledige jaargangen
1986	nrs 1-2-3-5-6	+ volledige jaargang

Prijs per afzonderlijk nummer 60 fr.

Prijs per volledige jaargang 300 fr.

Gentse stadstrams en -bussen (Lode HOSTE)

Prijs per boek : 250 fr. (lid) 350 fr. (niet-lid) + port 35 fr.

Tijdschrift en/of boek kunnen afgehaald worden elke zondag tussen 10 en 12 Uur in het Documentatiecentrum (behalve in juli en augustus en wettelijke feestdagen).

Portkosten bij betaling op postrekening

Tot 2 nrs. : 25 fr.

Tot 4 nrs. : 35 fr.

Tot 6 nrs. : 45 fr.

Verder per jaargang : 45 fr.

Nog verkrijgbare uitgaven :

- Plattegrond Gent 1641 uit 'Flandria Illustrata' 100 fr.

(1e uitgave door Hondius)

- Plattegrond Gent 1796 door Goethals 100 fr.

(identiek aan origineel)

Plattegronden dienen afgehaald te worden in het Documentatiecentrum (geen postverzending).

De Bibliotheccaresse
Mevrouw Van Geluwe-Eggermont A.

INHOUD 1987

1.		
	Uit de Geschiedenis van de Gentse bruggen	2
	Inventaire archéologique : De Vazen van het Pakhuis	16
	Rijkswachtkazerne Groendreef	18
	De Geschiedenis van de Vyt-Borluutfundatie en het Lam Gods	25
	Uithangborden te Gent	30
	Vraag en antwoord	40
	Organist? Patriot? Republikein? Royalist? Het woelig jaar 1831 te Gent	41
	Gênsche Prâot	54
	Verschenen	54
2.		
	Uithangborden te Gent (Vervolg)	56
	Inventaire archéologique : Overblijfselen van oude Stadsvestingen	67
	De Oefenpleinen in en rond Gent	68
	François Laurent	81
	De Reis van Dulle Griet	87
	Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg)	89
	De Geschiedenis van de Vyt-Borluutfundatie en het Lam Gods	102
	Puzzel 1986	106
	Aimé Bogaerts	110
	Gênsche Prâot	113
	Bibliografie	113
	Vraag en Antwoord	115
3.		
	In Memoriam Michel Steels	118
	Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg)	120
	Inventaire archéologique : Het Utenhovesteen	125
	De Citadelkazerne aan de Heuverpoort	128
	De Geschiedenis van de Vyt-Borluutfundatie en het Lam Gods	143
	Uithangborden te Gent (Vervolg)	149
	Iets over een Gentse scherprechttersvrouw en haar familie	154
	Documentatiecentrum : Werking en Aanwinsten	160
	Het Stekene Vaardeken, het vergeten vaardeken!	163
	Vraag en Antwoord	172
	Gênsche Prâot	174

4.		
	De Kazernen in het Spanjaardenkasteel	176
	Inventaire archéologique : Het Rasphuis	187
	Frans Ackerman	190
	Uithangborden te Gent (Vervolg)	194
	De Geschiedenis van de Vyt-Borluutfundatie en het Lam Gods	201
	De Poedel van het Pakhuis	206
	Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg)	210
	Nogmaals, maar nu andere, Gentse stroppendragers	220
	Puzzel 1986	224
	Bibliografie	229
	Vraag en Antwoord	230
	Lezers schrijven ons	232
	Gênsche Prâot	232
5.		
	Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg)	236
	Inventaire archéologique : Oude huizen van de Oudbrug	245
	Over een paar lang vergeten letterspelletjes	247
	Uithangborden te Gent (Vervolg)	263
	De Geschiedenis van de Vyt-Borluutfundatie en het Lam Gods	269
	Geschiedenis der Gentse Kazernen : Andere gebouwen in Gent gebruikt door militairen	273
	Vraag en Antwoord	282
	Lezers schrijven ons	283
	Bibliografie	285
	Gênsche Prâot	286
6.		
	Republiek en Symboliek	289
	Inventaire archéologique : De Uurklok en de Stormklok van het Belfort	311
	Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg)	313
	Theo Van Rysselberghe	320
	Uithangborden te Gent (Vervolg)	323
	Van alle markten thuis. 1. De Kouter	329
	Beestige bedoening met honden-rattenvangers	333
	De Geschiedenis van de Vyt-Borluutfundatie en het Lam Gods	335
	Puzzel 1987	340
	Vraag en Antwoord	344
	Lezers schrijven ons	348
	Beschermleden, Steunende leden, Steunfonds	349
	Gênsche Prâot	351
	Inhoud 1987	353